

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему: Особливості юридичної термінології англійської мови та
проблеми її перекладу (на матеріалі кінофільму «The Judge»)**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0351-ап-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно),
перша англійська
освітньо-професійної програми
переклад (англійський)
Корягіна Тамара Миколаївна

Керівник к.філол.н., доц. Хацер Г.О.

Рецензент д. філол. н., проф. Зацний Ю. А

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) –
перша англійська
Освітньо–професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри теорії та практики
перекладу з англійської мови**

Запольських С.П. _____

« _____ » _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
КОРЯГІНІЙ ТАМАРИ МИКОЛАЇВНІ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) Особливості юридичної
термінології англійської мови та проблеми її перекладу (на матеріалі
кінофільму «The Judge»)

керівник кваліфікаційної роботи Хацер Ганна Олексіївна

к.філол.н., доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «24» травня 2022 року № 571-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 30.11.2022 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): теоретичні засади поняття
«тест» та «юридичний текст»; класифікації, шляхи та способи формування
англомовної юридичної термінології; особливості перекладу юридичної
термінології на основі кінофільму «The Judge

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно
розробити 1) дослідити поняття тексту та зіставити його з поняттям
юридичного тексту; 2) визначити основи класифікації та засади формування

англомовної юридичної термінології; 3) проаналізувати специфіку діяльності з перекладу англомовних текстів юридичного спрямування;

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Хацер Г.О. к.філол.н., доц.	03.10.2022	03.10.2022
Розділ 1	Хацер Г.О. к.філол.н., доц.	10.10.2022	10.10.2022
Розділ 2	Хацер Г.О. к.філол.н., доц.	02.11.2022	02.11.2022
Висновки	Хацер Г.О. к.філол.н., доц.	10.11.2022	10.11.2022

6. Дата видачі завдання 02.06.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	лютий – квітень	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2022	виконано
3.	Написання вступу	жовтень 2022	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	жовтень 2022	виконано
5.	Написання практичного розділу	жовтень – листопад 2022	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень – листопад 2022	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад грудень	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2022	виконано
9.	Захист	грудень 2022	

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

(підпис)

Т.М. Корягіна
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Г.О. Хацер
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

(підпис)

В.В. Погонєць
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 71 стор., 78 джерела

Об'єктом дослідження: художній кінофільм «The Judge».

Мета роботи: визначити особливості перекладу текстів, що є специфічними в контексті даного дослідження та на підставі аналізу способів перекладу виявити закономірності, характерні для перекладу англомовних художніх кінотекстів юридичного спрямування українською мовою.

Теоретико-методологічні засади: складають такі методи, зумовлені поставленими метою та завданнями: класифікації – для виявлення і розрізнення видів текстів і термінів; аналізу, за допомогою якого розкрито систему способів перекладу та виявлено їх характерні особливості. З метою підведення підсумків, формулювання висновків і пропозицій було застосовано методи узагальнення, абстрагування, синтезу, дедукції та індукції.

Отримані результати: дослідження англомовної та україномовної юридичної термінології має велике значення не тільки в теоретичному, але і в практичному плані, що зумовлене нестачею навчальних посібників і словників для фахівців, характер роботи яких пов'язаний із застосуванням відповідної термінології. У роботі проаналізовано основні способи перекладу англомовних термінів та терміносполучень на прикладі кінофільму «The Judge», а саме: описовий переклад, підбір еквіваленту, дослівний переклад, лексичні трансформації. Окрім того, перекладацька практика постійно виявляє розбіжності у граматичних, синтаксичних, морфологічних системах англійської та української мов, для згладжування яких перекладачі використовують певні трансформації та специфічні прийоми перекладу, як-то транскрибування, транслітерацію, калькування, а також постійно шукають шляхи удосконалення та спрощення процесу перекладу

Ключові слова: *транслітерація, описовий переклад, термін, синтез, дедукція, індукція, The Judge, калькування, транскрибування, калькування*

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1.ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ	9
1.1 Поняття «текст» та «юридичний текст».....	9
1.2 Класифікація, шляхи та способи формування англомовної юридичної термінології	16
1.3 Передача англомовних термінів юридичного спрямування як окремий вид перекладу	25
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ «THE JUDGE»	34
2.1 Особливості перекладу англомовних юридичних простих термінів та термінів-словосполучень	34
2.2 Передача похідних термінів та скорочень англомовної термінології українською мовою.....	43
2.3 Основні прийоми перекладу полісемантичних та безеквівалентних термінів	51
2.4 Переклад нетермінологічної лексики правової тематики	58
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

Вступ

Кіно є художнім явищем, видом дозвілля, що має високий рівень значущості у сучасному суспільстві і є невід'ємною частиною його культурного розвитку.

Найбільш поширеною мовою оригіналу наразі у світовому кіновиробництві є англійська. Через історичні, національні, культурні та інші відмінності між країнами світу для якісного сприйняття інформації, що закладена в кінокартину, украй важливою є перекладацька діяльність у цій сфері.

При цьому велике значення мають «правильний» переклад змісту фільму (загальне оповідання та мова персонажів), передача ідей, закладених при створенні картини, а також адаптація назви з однієї мови на іншу. Фільми з юридичним контекстом обумовлюють специфічність перекладацької діяльності через необхідність дотримання вимог до перекладу юридичної термінології.

Міждисциплінарний характер дослідження обумовлює його специфічність: кінотекст відноситься до сфери інтересів дослідників філософії, літературо- та мистецтвознавства, семіотики; особливості юридичних текстів досліджують здебільшого правознавці.

Перекладацька діяльність у сфері адаптації художнього фільму юридичної спрямованості з однієї мови на іншу є дуже специфічною та містить багато викликів для перекладача, вимагаючи від нього не лише глибоких знань двох відповідних мов, але також розуміння культурно-історичного контексту та сучасних мовних реалій, передбачення очікувань аудиторії мови перекладу тощо.

Актуальність дослідження зумовлюється, зокрема, такими чинниками:

– необхідність пошуку відповідних лінгвістичних засобів для подолання труднощів, що постають перед перекладачем у ході роботи над кінокартиною з юридичною термінологією;

– особливостями як художньої мови, так і мови офіційно-ділового стилю;

– специфічністю змістів та ідей, що закладаються в кінофільмах, мовою оригіналу для яких є англійська, що обумовлює певні виклики для перекладача у ході підбору найбільш оптимальних способів перекладу;

– популяризацією фільмів англomовного походження в Україні.

Існування значної кількості нерозкритих повною мірою питань, які виникають у процесі здійснення перекладацької діяльності, а саме щодо правил вибору того чи іншого перекладацького прийому у залежності від ситуації перекладу, підкреслюють актуальність роботи, у якій на конкретних прикладах з кінофільму розкриваються ймовірні шляхи удосконалення процесу здійснення перекладацької діяльності.

Об'єктом дослідження є художній кінофільм «The Judge».

Предмет дослідження – перекладацькі способи та прийоми, що використовуються для перекладу англomовних текстів юридичного спрямування у художніх кінофільмах на українську мову, у контексті проблеми їх правильного вибору.

Мета роботи полягає у тому, щоб визначити особливості перекладу текстів, що є специфічними в контексті даного дослідження та на підставі аналізу способів перекладу виявити закономірності, характерні для перекладу англomовних художніх кінотекстів юридичного спрямування українською мовою.

Завданнями дослідження є такі:

1) дослідити поняття тексту та зіставити його з поняттям юридичного тексту;

2) визначити основи класифікації та засади формування англomовної юридичної термінології;

3) проаналізувати специфіку діяльності з перекладу англомовних текстів юридичного спрямування;

4) виявити особливості та проблематику перекладу англомовних простих юридичних термінів та терміносполучень;

5) дослідити процес передачі похідних термінів та скорочень англомовної юридичної термінології українською мовою та означити виклики, що при цьому постають перед перекладачем;

6) провести аналіз основних прийомів перекладу полісемантичних та безеквівалентних англомовних юридичних термінів та проблем їх вибору у процесі перекладацької діяльності;

7) розглянути характерні риси та труднощі перекладу нетермінологічної лексики правової тематики.

Методологічну основу дослідження складають такі методи, зумовлені поставленими метою та завданнями: класифікації – для виявлення і розрізнення видів текстів і термінів; аналізу, за допомогою якого розкрито систему способів перекладу та виявлено їх характерні особливості; логічний, що допоміг розкрити основні засади перекладацької діяльності за видами термінів; опису, який застосовано для характеристики викликів, що виникають перед перекладачем у процесі здійснення специфічної діяльності з перекладу. З метою підведення підсумків, формулювання висновків і пропозицій було застосовано методи узагальнення, абстрагування, синтезу, дедукції та індукції.

1. Теоретичні аспекти дослідження перекладу юридичних текстів

1.1. Поняття «текст» та юридичний текст

В науковому середовищі спостерігається підвищений інтерес до поняття «текст» та його змісту. Участь у дискурсі щодо проблематики тексту приймають стилісти, лінгвісти, філософи, мистецтвознавці, психологи, етнографи. В останні десятиліття у зв'язку зі зростаючим інтересом до проблем функціонування та розвитку текстів навіть отримала розвитку окрема галузь мовознавства – лінгвістика тексту.

Виходячи із зазначеного, є логічно обґрунтованим існування різних варіантів визначення поняття тексту. Розглянемо найбільш вживані серед них:

1) Текст – твір мовотворчого процесу, якому притаманні завершеність та об'єктивованість у вигляді письмового документу; що складається з назви (заголовка) й низки особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку; має певну спрямованість і прагматичну установку [Гальперин 2007, с. 17].

2) Текст (від лат. «*textum*» – тканина, зв'язок, побудова) – об'єднана змістовим зв'язком послідовність мовних одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність [Баранник 2000, с. 389–394].

3) Текст – писемний чи усний потік, що являє собою послідовність звукових, графемних елементів у синтаксичних структурах (реченнях), які виражають комплекс пов'язаних між собою суджень [Дудик 2005, с. 35].

4) Текст – повідомлення у письмовій формі, що характеризується змістовою і структурною завершеністю і певним ставленням автора до оповідання.

5) Текст – мовленнєвий твір, створений автором з метою ідентичного сприйняття і зафіксований з метою однакового впливу, як правило, не на одного читача (слухача), а на декількох (групу).

6) Текст – писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загально композиційному плані – спільною тематикою і сюжетною спроможністю.

7) Текст – комунікативний твір, складне лінгвістичне утворення, що інтегрує в собі образ позамовної дійсності, комунікативну дію, специфічну формальну структуру.

8) Текст – феномен реальної дійсності і спосіб відображення дійсності, побудований за допомогою елементів системи мови; продукт мовлення, детермінованого потребами комунікації [Беянин 1988, с. 9].

9) Текст – продукт, породжений мовною особистістю та адресований мовній особистості, який не може існувати та тлумачитись без акту пізнання.

10) Текст – відмежоване, замкнене у собі завершене утворення, однією з головних ознак якого є специфічна структура, що тягне за собою високу значимість категорії межі (перш за все, початку і кінця). Усвідомлюючи певний об'єкт як текст, ми передбачаємо, що він якось закодований (презумпція кодованості). Але цей код нам невідомий, тому його треба реконструювати та розкрити, ґрунтуючись на даному тексті [Мосьпан 2018, с. 537].

Текст є продуктом мовленнєво-мисленнєвої письмової або усної діяльності, який може бути відповідно письмовим, усним або зафіксованим оптично, акустично чи за допомогою інших засобів (у тому числі, засобів цифрових інновацій). Багато лінгвістів сходяться на думці, що текст як комунікативний феномен, орієнтований на специфіку певного роду діяльності, – це будь-який мовленнєвий твір у будь-якому форматі. У той же час, текст розглядається як мовленнєва реалізація єдиного креативного авторського задуму і комунікативна одиниця найвищого рівня, реалізована як в письмовому, так і в усному мовленні [Лісовська 2020, с. 151].

На думку російського вченого М. Бахтіна, «текст живе, лише стикаючись з іншими текстами... Лише у точці такого контакту текстів спалахує світло,

що світить назад і вперед». В цілому розділяючи позицію нерозривності тексту, вважаємо, що текст потребує якомога ширшої перспективи та композиційного простору.

Сучасна лінгвістика тексту одночасно розвивається у декількох напрямках пізнання. Перш за все, досліджуються тексти різних галузей мовної комунікації та інтегруються знання про їх комунікативні і прагматичні властивості. По-друге, окреслюються основні категорії, пов'язані з текстами, а також мовностилістичні засоби вираження змісту тексту. По-третє, аналізуються мовні ознаки текстів відповідно до двох аспектів сприйняття: текст, що виходить від адресанта, та текст, що сприймається адресатом. Далі вивчається текстотворення в межах спілкування різного типу у відповідних соціокультурних текстах; так виокремлюються ознаки тексту, які залежать від відповідного середовища.

Також текст розглядається як культурне явище, тобто засіб міжкультурної комунікації; таким чином враховуються етнолінгвістичні та стилістичні особливості тексту у спілкуванні. В цілому, дослідження тексту відбуваються не в межах мовної системи, а у описі закономірностей і характерних рис функціонування мови в процесі комунікації (як письмової, так і усної).

У результаті лінгвістичного аналізу текстів різних класів, типів і видів, що відносяться до різних сфер мовної комунікації та практики текстотворення, науковцями було виокремлено та описано основні (але далеко не всі) об'єднуючі ознаки текстів, до яких належать:

– Цілісність, що розуміється як єдність змістової, комунікативної, структурної та формально-граматичної цілісності. Установлено, що ця ознака підтримується текстовими категоріями: континуумом (від лат. «*continuum*» – безперервне, суцільне) – послідовністю явищ, подій, фактів, ідей та процесів, які відбуваються у просторовому та часовому вимірах тексту; колізією (від лат. «*collido*» – стикаюся) – зіткненням протилежних сторін та їх інтересів, прагнень, сподівань.

– Зв’язність або когезія (від лат. «*cohaesus*» – зчеплений): забезпечується єдністю горизонтального і вертикального контекстів; системою образів, які можуть бути позитивними, негативними, головними, другорядними, периферійними, а також наскрізними образами-символами. Основними мовними засобами образної зв’язності є тропи (фігури слова) і стилістичні фігури (фігури думки). Стилiстична зв’язність тексту означає гармонійність його стилістичної системи та відповідність її параметрам певного стилю. Для кожного окремого взятого тексту стилістична зв’язність стає очевидною через доцільність і співмірність стилістично-нейтральних і стилістично маркованих одиниць, влучне використання тропів і стилістичних фігур.

– Членованість, що свідчить про гармонійність текстової природи. Членування тексту відбувається за кількома ознаками, тож виділяють змістовне і технічне, концептуальне й методичне, глибинне і поверхнєве, об’єктивне та суб’єктивне, смислове і формальне членування.

– Лінійність, яка ніби розставляє дискретні мовні одиниці у послідовність мовного викладу і спрямовує їх безперервну сукупність у певному напрямку.

– Інформативність, яка полягає у тому, що разом із мовними знаннями і в сукупності з ними кожний текст передає знання. Текст є акумулятором інформації та водночас каналом її передачі. Інформація (від лат. «*information*» – роз’яснення), тобто здобуті людським розумом і досвідом знання та повідомлення про них, є основою і наповненням будь-якого тексту.

– Завершеність, яка може мати абсолютний (коли конкретний текст є визначені межі) та відносний (коли текст в цілому не передбачає завершення) характер. Деякі тексти, наприклад, художні, є зумисно незавершеними автором. Такі тексти, як правило, провокують створення наступних текстів [Токарева 2010, с. 63-67].

– Структурованість, тобто текст має синтаксичну (на рівні складного синтаксичного цілого – речення), композиційну, логічну, і певну прагматичну настанову; текст також включає референтну основу (затекст), явний та неявний зміст (підтекст).

– З точки зору комунікативної лінгвістики текст розглядається у тому числі як одиниця комунікації, яка характеризується цілісністю, семантичною зв'язністю, емотивністю (тобто текст відтворює емоційно-оцінне ставлення автора до дійсності).

Зведення всієї безлічі текстів у єдину систему зі схожими (об'єднуючими) характеристиками є так само складним, як і виявлення всієї різноманітності достатніх і необхідних ознак, характеризуючих текст як такий.

Саме тому більш доречним та результативним є вузькоспеціалізоване дослідження специфічних текстів конкретної спрямованості, як-то юридичних текстів, аналізу яких присвячена наступна частина вивчення цього питання.

Юридичні тексти створюються правовою системою, у якій вони були сформовані у ході правотворчої або правозастосовчої діяльності; тобто, існує тісний взаємозв'язок між юридичною мовою (текстом) та законом. Природа юридичної мови, її надмірна формальність, спеціалізована лексика, занадто довгі та складні структури речень зумовлюють певні складнощі в інтерпретації юридичного тексту, особливо, без спеціальних юридичних знань [Husinesc 2011, с. 125–126].

Означений взаємозв'язок підтверджується існуючою аксіомою, що закон не існує без тексту, тому що правові норми виражаються мовленнєво; юридичні поняття, категорії та процеси доступні лише з використанням мови (до речі, цим зв'язком пояснюється подекуди незрозумілість юридичних текстів для громадськості: проблема, скоріш за все, полягає в мові). Юридична мова представляє собою надзвичайно складний тип дискурсу в різноманітних інституційних просторах різних правових систем і культур.

Юридичний текст підкреслює предмет права і галузь, у якій використовується відповідна мова (закон). Тому поняття «юридична мова» об'єднує безліч специфічних класів текстів, що створюються і використовуються різними професійними групами, які ведуть свою діяльність у різних правових контекстах. Юридичний текст у широкому сенсі охоплює поєднання законодавства, нормативно-правових актів різних рівнів, судових

рішень, юридичних звітів і записів, правочинів, довіреностей, статутів, наукових праць тощо.

Змістовну основу будь-якого юридичного тексту складає термінологія. Юридичні терміни різняться за походженням і призначенням та, як правило, можуть бути розділені на три категорії:

1) Спеціалізовані терміни об'єднують слова, характерні для певної юридичної галузі (або для юриспруденції в цілому), наприклад, «показання під присягою», «делікт», «судовий наказ», «судовий процес». До спеціалізованих термінів відносять також загальні слова та словосполучення, яким юридичною наукою (або практикою) надано нового значення, як-то: «подання», «пропозиції», «збитки».

2) Іноземні терміни, тобто такі, які походять з іноземних мов (найпоширенішими мовами творення юридичної термінології є латинська, англійська та французька, а найбільш поширена сфера застосування запозичених слів – законотворча).

3) Архаїчні терміни представляють собою слова, що з різних причин та з плином часу вийшли із загальноживаного застосування; вони використовуються, здебільшого, для вираження конкретного напрямку в тексті. По суті, вони представляють собою фрази, стиснуті до окремих слів.

Юридичні тексти відзначаються точністю та лексикалізацією. Через поєднання цих двох особливостей досягається головна мета юридичної мови – всеохоплюваність, яка означає конкретне і однозначне значення термінології. Така властивість юридичної термінології в цілому полегшує сприйняття юридичних текстів та відповідні комунікації.

Наступними важливими характеристиками юридичного тексту є семантична точність і послідовність мови. Мається на увазі, що обраний термін із заздалегідь відомим значенням потрібно повторювати по тексту знову і знову без заміни і використання синонімів. Саме використання синонімів не рекомендується в юридичних текстах, тому що це може створити

підґрунтя для неоднозначного, помилкового, недостовірного тлумачення змісту тексту в цілому або його окремих положень.

Текст права являє собою систему нормативних настанов та володіє ознаками перформативності, тобто є мовним актом законодавця, прирівняним до дії, якою він (законодавець) вносить відповідні зміни у навколишнє середовище. З цього робимо важливий висновок, що головна функція юридичного тексту – доводити волю (перш за все, законодавця; але так само і інших осіб, що творять відповідний текст – судді, нотаріуси та інші правозастосовувачі) до відома суспільства в цілому або конкретної особи (групи фізичних і юридичних осіб) зокрема, цілеспрямовано впливаючи на свідомість людей, підштовхуючи їх: а) поводити себе відповідним чином; б) вчиняти або утримуватись від вчинення певних дій; в) усвідомлювати (тлумачити) тим чи іншим шляхом події, ситуації, рішення тощо, наведені у юридичному тексті [Дерябіна 2014, с. 82].

З наведеного робимо висновок, що мова і право переплітаються: закон виражається через мову, її юридичну специфіку; юридичний текст (мова права) створює спеціальні засоби вираження певної думки для виконання функції певного, заздалегідь обумовленого впливу на пересічних громадян, і стає таким чином певною відокремленою одиницею від загально існуючої системи текстів [Лазарєв 2021, с. 195–197].

Підсумовуючи викладене, надамо узагальнене визначення тексту – акт пізнання, об'єктивований твір мовленнєвого процесу, обумовлений потребами комунікації; створений з метою забезпечення ідентичного сприйняття адресатом (адресатами) дійсності або окремих її положень; певним чином зафіксований задля однакового впливу на адресата (адресатів). Юридичному тексту властиві характерні риси, обумовлені специфічними функціями права, що забезпечують відповідний вплив на того (частіше – тих), кому адресований відповідний текст.

1.2. Класифікація, шляхи та способи формування англомовної юридичної термінології

Класифікація термінів у загальному ґрунтується на різних критеріях, як-то походження, структура, форма, сфера вживання, функції тощо. Виходячи з цього, виділяють різні типи класифікації термінів.

Так, за змістовною структурою виділяють однозначні та багатозначні терміни; за джерелом – ті, що походять з рідної мови, запозичені, інтернаціональні та гібридні; з точки зору лексико-граматичного аспекту – іменники, прикметники, дієслова (дієприкметники та дієприслівники включно), прислівники.

Історична класифікація відрізняє терміни-архаїзми – застарілі терміни, що виходять із загального вживання через розвиток наукового знання; терміни-історизми, пов'язані з реаліями та поняттями різних історичних епох та подій; терміни-неологізми – недавно сформовані або ті, що знаходяться на стадії формування, терміни та системи термінів.

За формою виокремлюють терміни-слова (однокомпонентні), які можуть бути кореневими, афіксальними або складними, та терміни-словосполучення (багатокомпонентні) – двоскладні, трискладні або багатоскладні.

Однокомпонентні терміни поділяють на:

- абсолютні інтернаціоналізми – запозичення форми слова зі збереженням його значення;
- квазі інтернаціоналізми – запозичення тільки значення терміна при різній зовнішній формі слова;
- не інтернаціональні терміни – описовий переклад без збереження прямого змістовного значення слова мови оригіналу;
- не інтернаціональні запозичення – запозичення форми слова з іноземної мови без збереження значення слова мови оригіналу;
- часткові інтернаціоналізми – запозичення з додаванням певного суфікса;

- описові термінологічні словосполучення з використанням інтернаціонального елемента;
- національні елементи, що стали інтернаціоналізмами;
- терміни, утворені шляхом прямого не інтернаціонального запозичення зовнішньої форми, але зі збереженням інтернаціональної внутрішньої форми;
- гібридні терміни, утворені з інтернаціонального елемента та елемента рідної мови;
- терміни, утворені з іншомовного елемента та елемента рідної мови.

Багатокомпонентні терміни, у свою чергу, поділяють на такі:

- терміни, утворені шляхом буквального перекладу інтернаціонального словосполучення;
- терміни, утворені шляхом описового перекладу інтернаціонального словосполучення без збереження першої внутрішньої форми, але з частковим збереженням інтернаціональних коренів;
- терміни, утворені шляхом описового перекладу інтернаціонального словосполучення без збереження інтернаціональної внутрішньої форми та інтернаціональних коренів [Стоянова 2018, с. 191-193].

Словотвірна термінологія включає:

- а) кореневі слова: корінна непохідна лексика, запозичена непохідна лексика;
- б) похідна лексика: терміни, утворені за допомогою суфіксації, терміни, утворені за допомогою префіксації;
- в) складні слова;
- г) словосполучення;
- д) абрєвіатури;
- е) літерні умовні позначення;
- є) символи (знаки) [Д'яков 2000, с. 101–102].

Загальне та ґрунтовне дослідження термінів у цілому призвело до виникнення необхідності виокремлення більш детальних класифікацій для термінів специфічних груп слововживання. Так виникли окремі види термінів

у межах юридичної термінології. Згідно з великим юридичним словником, виходячи з ознаки «зрозумілості» для різних соціальних груп, юридичні терміни поділяють на наступні види:

1) Загальнозначущі (або загальноновживані) терміни, що використовуються у повсякденному житті. Вони включають звичайні слова, що позначають предмети, ознаки, дії, явища і широко використовуються у побутовій мові, ділових документах, законодавстві, художній літературі та інших сферах. Як правило, загальноновживана термінологія відзначається простотою і доступністю для розуміння. В юридичній науці терміни цієї групи зберігають своє загальноприйняте значення і не отримують спеціального значення; їх використання не породжує сумнівів у жодному контексті, наприклад, «*document*» (документ), «*case*» (судова справа), «*law*» (закон, право), «*offence*» (правопорушення), «*property*» (власність). Багатозначність загальноновживаних юридичних термінів обумовлює їхню функціональну оптимальність та здатність найточніше визначити необхідне поняття. Такі властивості пояснюються двома факторами, притаманними англійській мові: тим, що право регулює різні сфери суспільних відносин і не може обійтися без використання загальнонаукових термінів; та тим, що максимальна точність викладу думки в юридичній сфері вимагає термінологічної однозначності, що може бути досягнуто через переосмислення загальноновживаних мовних одиниць.

2) Спеціально-юридичні терміни, які мають спеціальний правовий зміст. Такі слова найточніше і найзмістовніше передають значення певного поняття, несуть основне змістове навантаження в англійській юридичній термінології та мають конкретні визначення. До них відносять, наприклад «*conveyancing*» (норми права, що регулюють передачу права власності на нерухоме майно), «*claim*» (позов), «*testimony*» (свідчення), «*bribery*» (хабарництво), «*racketeering*» (бандитизм).

3) Спеціально-технічні терміни, що відображають різні галузі знань, наприклад, техніку, економіку, освіту тощо. Технічні слова та

словосполучення запозичені з відповідних сфер за важливої умови використання їх у правовій галузі в тих самих значеннях, що закріплені за ними в оригінальній сфері, як-то «*monopoly power*» (монопольне право), «*subject of administration*» (суб'єкт господарювання), «*leasee*» (орендар), «*marketing communications*» (маркетингові комунікації) [Сухарева 2002, с. 619–620; Киселевич 2021, с. 35-36].

Остання група, у свою чергу, включає розподіл термінів на номінуючі, які номінують об'єкт, явище або подію, дію; уточнюючі, які виражені логічними відносинами часу, місця, мети тощо (прийменникові терміносполучення); регулюючі, що є терміносполученнями з модальними дієсловами [Виландеберк 2005, с. 119].

Згідно з думкою окремих дослідників юридичні терміни також класифікують відповідно до явищ, які вони зображують та описують. Так, виділяють терміни, що описують моменти або частини судочинства; терміни, які позначають колективні органи або працівників органів судочинства; терміни, що відображають процесуальні дії; терміни, що вказують на відповідні джерела доказів тощо [Киселевич 2021, с. 37].

Окремий вид класифікації – за принципами вертикальності та горизонтальності. Перша група у такому випадку містить терміни, закріплені в основному законі та інших законодавчих актах – загально-правову термінологію, що об'єднує терміни з усіх галузей права та позначає найширші правові поняття. Група горизонтальних термінів включає різні види галузевих (конституційного, адміністративного, громадянського, сімейного, кримінального права) та міжгалузевих (ті, що використовуються у різних галузях права) систем термінів [Гусейнова 2021, с. 130; Лутцева 2017, с. 112].

Залежно від сфери застосування юридичні терміни поділяють на:

- терміни правової доктрини;
- терміни юридичної практики;
- терміни нормативно-правових актів;
- терміни правозастосовних актів;

– терміни інтерпретаційних актів [Безуглова 2016, с. 21].

Розглядаючи питання формування англійської юридичної термінології, слід, перш за все, відзначити, що термінологія є однією з найбільш рухомих складових частин лексичної системи мови, оскільки внаслідок частотності вживання одні терміни детермінологізуються (переходять до складу загальноновживаної лексики), водночас із появою чергових науково-технічних досягнень виникають нові терміни.

Під юридичним терміном розуміють слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових дослідженнях тощо) [Зеленська 2017, с. 382]. Юридичні терміни виступають основою у процесі пізнання правових явищ та безпосередньо пов'язані з регулятивною функцією права, значимою складовою реалізації якої є ефективна дія і застосування правових норм.

Англійська термінологічна лексика, юридична включно, формувалась століттями. Ця терміносистема розвивається і зараз, постійно оновлюється, залишаючись при цьому цілісною та такою, яка функціонує разом із суспільством. Кожний юридичний текст містить відповідну юридичну термінологію, для якої характерні такі загальні риси: нейтральність, однозначність, відсутність емоційного забарвлення.

При цьому деякі юридичні терміни, що використовуються у повсякденні, втрачають головні ознаки терміна, набуваючи багатозначності та емоційного забарвлення. Так, «*defendant*» (відповідач) та «*tortfeasor*» (правопорушник) – це суто юридичні терміни, винайдені юридичною наукою та застосовувані в документах юридичного характеру, які характеризуються однозначністю і відсутністю емоційного забарвлення; тоді як «*accuse*» (звинувачувати), «*avoidance*» (ухилення, оспорювання) є багатозначними і використовуються не тільки в юридичному дискурсі; через це розуміння таких термінів залежить від відповідного контексту використання.

Англомовна юридична термінологія має різні етимологічні джерела формування і включає не тільки англійські, але і латинські, французькі, грецькі, німецькі слова і словосполучення, що впливали на неї у різні часи та з використанням різних факторів. Основні серед зазначених груп – англомовні, латиномовні та франкомовні терміни [Романюк 2020, с. 177]. Це пояснюється, у першу чергу, тим, що протягом довгого історичного періоду англійське правознавство було тримовним: англійська мова використовувалася в усному мовленні, французька мова і латина – у письмовому. Одночасне функціонування трьох мов призвело до формування унікального правового феномена: використання синонімічних слів з різних мов як єдиного цілого, як-то «*deem*» та «*consider*» (вважати), «*had*» та «*received*» (отримати), «*keep*» та «*maintain*» (зберігати), «*pardon*» та «*forgive*» (пробачити), «*terms*» та «*conditions*» (умови) і т.д.

Увага правознавців і державних діячів звернулася до англійської мови тільки в другій половині XIV ст., а використання французької мови в юридичній сфері припинилось лише у XVII ст. Вимушені створювати документи англійською мовою правознавці тих часів вважали за краще робити переклад кожного окремого слова з французької або латинської термінології, ніж шукати відповідні терміни в англійській мові, зберігаючи вихідну конструкцію. Через те велика кількість термінів взагалі не були перекладені і впроваджувались у юридичну мовну практику без асиміляції, оскільки в англійській мові для них не було еквівалента, необхідного для точної передачі визначеного поняття.

Без сумнівів, на формування юридичної термінології серйозний вплив мало Римське право, через це латинь є важливою складовою англійського юридичного словникового запасу. Латинські запозичення часто зустрічаються в юридичному дискурсі. Наприклад, такі терміни: «*pro bono*» (заради спільного блага), «*affidavit*» (заява під присягою), «*per diem*» (щоденно). У той же час, з розвитком міжнародних відносин зростає потреба у перекладі юридичних документів.

Особливості юридичних документів зумовлюють існування різних способів перекладу англomовних юридичних термінів:

- еквівалентний переклад;
- дослівний переклад;
- лексична трансформація (використання опущень, додавань або заміни слів при перекладі);
- граматична трансформація (заміна частин мови або внесення змін до типів словосполучень);
- транскрипція або транслітерація;
- калькування;
- описовий переклад;
- запозичення.

Нерідко деякі із зазначених способів використовуються у комбінації, наприклад, еквівалентний переклад з лексичною трансформацією: «*exemption provision*» (надання імунітету), «*clearing agency*» (розрахункова палата); або еквівалентний переклад з граматичною трансформацією: «*equity participation*» (пайова участь) [Тахтарова 2018, с. 53-54].

Термін є динамічним поняттям, яке з'являється, формулюється та поглиблюється в процесі пізнання та переходу від розумової категорії до вербалізованого поняття (загальної категорії, що є характерною для всіх способів мисленнєвої діяльності). Терміни пов'язані не з поняттями в цілому, а з поняттями, що відображають рівень знань у конкретний період.

Науковці у юридичній сфері виділяють наступні особливості термінів:

- 1) специфічність вживання;
- 2) точність значення;
- 3) дефінітивність (наявність чіткого визначення значення);
- 4) незалежність від контексту;
- 5) однозначність;
- 6) стилістична нейтральність;
- 7) конвенціональність (цілеспрямований характер вживання);

8) відтворюваність у мові (стійкість до збереження синтаксичної цілісності від елементів, що входять в основний термін);

9) номінативність [Герд 2016, с. 69-73].

Враховуючи відмінні особливості терміна, виділяють три групи вимог до нього:

1. Вимоги до значення: несуперечність семантики – відсутність відмінностей у значенні терміна як слова і його значення у конкретній області знань, однозначність – наявність одного значення в рамках конкретної області знань, повнозначність, відсутність синонімів.

2. Вимоги до форми: відповідність до норм мови, лексична та формальна стислість, можливість утворювати похідні, інваріантність написання та вмотивованість (те, що дозволяє скласти уяву про поняття).

3. Вимоги, пов'язані зі специфікою вживання: впровадженість – загальноприйнятність терміна, інтернаціональність – однаковість або схожість по формі терміна в різних мовах, сучасність – витіснення з мови застарілих термінів, благозвучність, езотеричність – прагнення відсторонити частину суспільства, що не є професіоналами [Лантюхова 2013, с. 43-44].

Якщо говорити про способи утворення словосполучень в англomовній юридичній термінології, слід зазначити основні структурні формули, за якими утворюються відповідні терміносполучення:

– noun + noun (іменник та іменник);

– noun + preposition + noun (іменник, прийменник та іменник);

– adjective/Participle II + noun (прикметник або дієслово та іменник);

– verb + noun (дієслово та іменник);

– verb + preposition + verb (дієслово, прийменник та дієслово);

– verb + preposition + noun (дієслово, прийменник та іменник);

– preposition + noun (прийменник та іменник);

– adjective + preposition + pronoun (прикметник, прийменник та займенник) [Тихоненкова 2021, с. 148-149].

Таким чином, відтворення юридичної лексики має в основі два взаємопов'язаних компоненти, що обумовлюють її складність: мову та право. Юридична лексика проникає в загально-літературну мову, призводячи до впливу на мовний лексичний склад. Щодо класифікаційних підстав за належністю терміна до певного класу, за способом номінації та за виділенням типу реалії актуальні як для опису термінологічних систем так як і для англійської мови, так і української. При зіставленні правової термінології англійської та української мов з'являються інші класифікаційні ознаки. Будь-який поділ юридичної термінології є багато в чому умовним у зв'язку з тим, що на практиці дуже важко провести чітку межу між термінами і визначити їх під якусь конкретну класифікаційну підставу. Юриспруденція поширюється на різноманітні сфери життя суспільства, тому мова права багато в чому будується на загальноповсякденній термінології. Крім того, юридична мова часто поєднується зі спеціальними мовами інших сфер життя.

1.3. Передача англомовних текстів юридичного спрямування як окремий вид перекладу

Багатогранність та специфічність діяльності з перекладу обумовлює складнощі при визначенні цього поняття вченими-лінгвістами. У цілому, більшість з них сходиться на думці, що переклад є двомовним видом людської діяльності зі сприяння обміну інформацією, у ході якої мовленнєвий твір (усний або письмовий), який виник вихідною мовою, перетворюється на іншу – мову перекладу.

Особливості юридичної мови в англійській мові обумовлюють специфічність діяльності з передачі англомовних текстів юридичного спрямування. Серед таких особливостей варто виокремити наступні:

- вживання юридичних термінів, які збігаються зі словами природної мови, наприклад, так званих термінологізованих слів: «*possession*» (володіння), «*item*» (річ, об'єкт);

- вживання невизначених виразів, як-то «*public interest*» (інтереси громадськості);

- вживання архаїзмів, наприклад, «*subpoena*» (повістка в суд), «*the indebtedness aforesaid*» (вищезазначена заборгованість);

- так званий компактний стиль – складні номінальні групи, пасивні конструкції, заплутані синтаксичні конструкції і складнопідрядні речення та ін.: «*database on registration of applications and requests of the State Register of rights to immovable property*» (база даних про реєстрацію заяв і запитів Державного реєстру прав на нерухоме майно [Меренок 2003, с. 65-67]).

Через зазначені вище та інші особливі характеристики перекладач повинен фокусувати свою увагу на проблемі як правової, так і лінгвістичної адекватності юридичної термінології, перекладаючи матеріали юридичного спрямування. У такий спосіб підвищується рівень розвитку професійної комунікативної компетентності перекладача та його рівень знань з різноманітних галузей права. Досвідчені перекладачі при перекладі

юридичного тексту вибирають той спосіб перекладу, який найбільш підходить змісту контексту, одночасно враховуючи спеціальну галузеву одиницю та комбінуючи різноманітні прийоми перекладу. Лише так можна якомога точніше і вдаліше передати лексичне значення контексту англomовних текстів юридичного спрямування мовою перекладу, зберігши при цьому, наскільки це можливо, звукову форму і морфемну структуру кожної початкової лексичної одиниці.

У більшості випадків труднощі при перекладі англomовних юридичних матеріалів стосуються термінології: перекладач не завжди обізнаний у сфері наукової інфраструктури, може не володіти науковими термінами і, в результаті, може мати проблеми з підбором еквіваленту при перекладі. Тому перекладач має стратегічно підходити до питання перекладу англomовного юридичного дискурсу: ретельно вивчати не лише особливості англійської мови, але і правове питання, а також юридичну термінологію, якою це питання оперує.

Процес перекладу матеріалів юридичного спрямування як окремий вид перекладу має особливу структуровану послідовність:

- 1) розуміння оригінального тексту;
- 2) аналіз вихідного тексту;
- 3) дослідження ситуації;
- 4) вивчення довідкової інформації.

В основі стилю сучасного англійського юридичного дискурсу лежать норми англійської письмової мови з наступними специфічними характеристиками:

– Лексичні: величезна кількість спеціальних термінів, а також слів не англосакського походження. Ретельний підбір слів вимагає особливу увагу приділяти функціональним словам та лексиці, що забезпечує логічні зв'язки між окремими елементами мови.

– Граматичні: широко поширеними є безособові, пасивні, невизначено-особисті конструкції; часто вживаними – сурядні та складнопідрядні речення,

у складі яких переважають іменники, прикметники та неозначена форма дієслова. Логічне виділення відбувається, як правило, за рахунок інверсії (відступу від точного порядку слів).

– Спосіб викладу матеріалу: з метою передачі інформації матеріал викладається логічно, без емоційного забарвлення слів і граматичних конструкцій. Головними критеріями коректності перекладу через це виступає тотожність і об'єктивність інформації.

Сутність стратегії перекладу англomовного тексту юридичного спрямування полягає у дотриманні основних принципів: змістовності, логічності, точності, ясності, номінативності речень, конкретизації загальних понять, вживання здебільшого дійсного способу [Громовенко 2022, с. 142-144].

Особливості перекладу як виду діяльності пов'язані також з тим, що це є не лише перехід однієї мови в іншу, а водночас однієї культури – в іншу. Саме тому при перекладі важливим є збереження не лише тексту, але і контексту, який може відрізнитись за видами юридичного перекладу, основними серед яких є наступні:

- а) законів і нормативно-правових актів (їх проектів);
- б) правочинів;
- в) юридичних висновків;
- г) нотаріальних свідоцтв;
- д) установчих документів юридичних осіб;
- е) довіреностей [Чернікова 2014, с. 182].

Зважаючи на вищевикладене, труднощі перекладу текстів юридичного спрямування призводять до того, що звичайних навичок двомовного перекладу для перекладу з англійської на українську і навпаки недостатньо. Крім спеціальних знань у відповідній галузі права (наприклад, фінансове, адміністративне, інвестиційне, страхове, міжнародне, європейське, екологічне, трудове і т.д.), необхідними є знання про конкретний вид правовідносин, чинне законодавство, спеціальну лексику, юридичну

термінологію та специфіку її використання в конкретному контексті. Термін є вкрай важливою частиною цього процесу, оскільки функція термінології полягає у забезпеченні чіткого та адекватного розуміння предметів, які нею визначаються.

Розглянемо такий приклад. У англійській мові можна навести декілька відповідників терміна «закон»: «*law*» у значенні юриспруденція, право, правило, суд, закон; «*act*» – процес, рішення, дія, постанова, закон; «*statute*» – законодавчий акт парламенту, закон; – наказ, вирок, декрет, рішення, закон; «*ordinance*» – декрет, наказ, обряд, архітектоніка, закон; «*enactment*» – прийняття закону, указ, закон; «*lex*» – закон; «*establishment*» – становище у суспільстві, заснування, закон. Ключовим тут є поняття закону, однак використання інших значень залежить від типу юридичного документа, процесу ухвалення відповідного закону, сфери його використання тощо.

Виходячи з цього, можемо визначити такі важливі вимоги до змісту перекладеного юридичного тексту:

- зміст тексту оригіналу має бути переданим точно і ясно, без жодних викривлень;
- терміни мають бути узгодженими з першоджерелом, а також з вимогами відповідного мовного доквілля;
- визначення культурної і соціальної специфіки досліджуваних явищ;
- текст перекладу та форми його висловлювань мають бути викладені природними для мови перекладу.

Для виконання зазначених умов доречними є зміна порядку слів у реченні, додавання або пропуск окремих слів або словосполучень для уточнення змісту оригіналу, заміна місць для членів речення, пошук відповідного перекладу для термінів, скорочень і символів тощо, а також використання перекладацьких трансформацій – лексичних, граматичних та комплексних [Кальниченко 2017, с. 29-31, 46].

У зв'язку з цим поширеним є використання кліше у перекладі англійських юридичних текстів. Кліше – усталені словесні формули, мовні

одиниці (словосполучення), яким властиві постійний склад і порядок компонентів, звичність звучання та відтворюваність; за їх допомогою у більшій мірі досягаються чіткість та позбавленість експресивно-емоційного забарвлення юридичної мови. Через те, що кліше мають цілісний характер і не розчленовуються при відтворенні, вони є ідентичними до фразеологізмів.

Тенденція до клішованої, певною мірою стандартизованої мови актуалізує прагнення до професійної зрозумілості, точності, ясності та лаконічності. Приклади кліше: «*Have agreed as follows*» (Домовилися про наступне), «*except as otherwise provided*» (якщо інше не передбачено нижче). У наведених прикладах кліше відображають типовий організаційний порядок для певних стандартних (повторюваних) юридичних подій [Черноватий 2006, с. 321-323].

Двомовний переклад являє собою інтерактивне спілкування, при якому перекладач є посередником у взаємній комунікації та обміні інформацією між адресантом та адресатом, від якого у значній мірі залежать дискурс та його контекст. Таким чином перекладач втручається у спілкування між адресантом та адресатом, у якому закодована інформація, а часто і контекст, що використовуються першим, є невідомими другому.

Перекладач як комунікативний посередник спочатку заміщує адресанта, опрацьовуючи вихідне повідомлення, а потім передає результат своєї обробки відповідному адресату (групі адресатів). Така обробка складається з декількох послідовних етапів, включаючи розуміння та інтерпретацію (декодування) повідомлення вихідною мовою у відповідному контексті, передачу повідомлення, що інтерпретується, мовою перекладу (відповідно до коду кінцевого адресата), адаптація інформації, що передається, до того вигляду, у якому існує відповідне специфічне середовище для сприйняття інформації.

Міжмовний переклад тексту юридичного спрямування являє собою процес, у якому одна подвійна семіотична система має бути замінена іншою, при чому призначення та характеристики вихідного тексту зберігаються в обов'язі, що очікується та є необхідним для отримувача перекладу. Це означає,

що обсяг може відрізнятись у залежності від призначення перекладу. Тож визначення цієї мети, як і аналіз жанру юридичного дискурсу та типу вихідного тексту та його репертуару, специфічних юридичних термінів та понять, що ними позначаються, є важливими завданнями перекладача [Gozdz-Roszkowski 2011, с. 9-13].

Одним із найскладніших та найвідповідальніших етапів юридичного перекладу є пошук відповідника певної термінологічної одиниці. Проблема перекладу правових термінів виникає внаслідок різних правових систем двох країн та мов, невідповідності термінологічної системи вихідної мови і цільової мови та відсутності системних відповідників, причинами якої є мовні і позамовні фактори. До перших належать відмінність мовних норм, особливість вихідної і мови перекладу, а також розбіжність культурних та мовних картин світу. Позамовні фактори включають різний рівень розвитку певних мовних галузей [Долинський 2019, с. 60].

Основними (найбільш загальними) способами перекладу безеквівалентних юридичних термінів є підстановка і трансформація. У свою чергу, вони поділяються на:

- транскодоване запозичення: транслітерація або транскрипція;
- калькування – дослівний переклад;
- описовий (пояснювальний) переклад;
- наближений (аналоговий) переклад.

Транскодоване запозичення використовується при перекладі інтернаціоналізмів, неологізмів, акронімів, топонімів, деяких метафоричних термінів або скорочених термінів. Наприклад, «*hedge*» – хедж (термінова угода, що складена для страхування). Такий спосіб перекладу застосовується під час перекладу термінів міжгалузевого права або загальнонаукових і технічних термінів [Касяненко 2011, с. 29-30].

Калькування терміна – заміна частин лексичної одиниці словниковими відповідниками, що у випадку юридичних термінів може поєднувати також окремі елементи транскрипції або транслітерації (часткове калькування), або

повністю дослівно перекладатися (повне калькування). Наприклад, «*juridical process*» – юридичний процес; «*operating budget*» – операційний бюджет.

Специфічним видом перекладу для англійських юридичних термінів є створення неологізмів, як-то: «*stay-in*» – пікетування; «*has-been*» – політичний діяч, який утратив свій вплив.

Проте найбільш точним, а тому – найчастіше вживаним – способом перекладу термінів юридичного перекладу є описовий переклад. Наприклад, «*capital murder*» – вбивство, що карається смертною карою. Як бачимо, описовий спосіб є досить інформаційно завантаженими і по суті є поясненням перекладача, а не перекладом як таким. Для досягнення ефекту повної ясності тексту, що перекладається, перекладач повинен вживати пояснювальний переклад, коли слово-термін згадується вперше і ще не має чітко сформованого визначення у мові перекладу. Далі по тексту такі терміни можуть трансформуватися у кальку або запозичення. Приклад: вираз «*approximation of laws*» – зближення законодавств (для першого вживання), або, як вже перекладають, апроксимація (калька) [Желясков 2015, с. 126-127].

Через згадані вище особливості при наявності двох типів перекладу одного і того самого тексту точність в рамках одного перекладу зовсім по-іншому буде сприйматися в рамках іншого. Враховуючи, що точного співпадіння між оригіналом юридичного тексту та його перекладом не існує, найточнішим буде переклад, у якому існує співвідношення синтаксично впорядкованих лексичних одиниць однієї мови з лексичними одиницями іншої, а також їх аналогічне синтаксичне оформлення.

Будь-який переклад є лише трактуванням оригіналу, через це під час створення нового трактування слід брати до уваги не лише історичні умови, а роль оригіналу в сучасній культурі країни відповідної мови і відношення сучасного освіченого читача до змісту тексту і його автора. Стильовими рисами, що характеризують стиль юридичного мовлення, є наступні:

- офіційність;
- точність;

- однозначність;
- стандартизованість;
- зрозумілість;
- повнота;
- логічна послідовність;
- аргументованість;
- нормативність;
- безособовість;
- узагальненість;
- стилістична однорідність;
- емоційна нейтральність [Грабар 2013, с. 86-87].

Тож під час перекладу таких текстів перед перекладачем постає серйозне завдання – точна передача фахових реалій у тексті цільової мови.

Ще одна важлива відмінність перекладу англомовних текстів як виду діяльності випливає з того, що англійська та українська мови мають розбіжності у синтаксичній, морфологічній та граматичній будові. Це вимагає від перекладача широкого застосування трансформацій. Наприклад, перестановки: «*prosecutorial judgment*» – рішення обвинувальної влади; заміни: «*Criminal Justice Act*» – Закон про кримінальне правосуддя; додавання: «*citizen's arrest*» – затримання правопорушника цивільною особою; вилучення: «*sealawyer*» – акула (спеціаліст із морського права).

При перекладі перекладач неодноразово постає перед необхідністю використання таких трансформацій; до того ж, такі перетворення можуть поєднуватися між собою. Як результат перекладацької діяльності у такому разі виникають комплексні трансформації [Логінова 2022, с. 76].

Узагальнюючи викладене у цьому розділі, маємо визначення тексту як об'єктивованого твору пізнання, обумовленого потребами комунікації у забезпеченні ідентичного сприйняття дійсності учасниками мовленнєвого процесу. Юридичному тексту властиві характерні риси, перш за все, точність, об'єктивність і локалізація, обумовлені специфічними функціями права.

Важливими характеристиками юридичного тексту є семантична точність і послідовність мови, без використання синонімів для запобігання неоднозначного, недостовірного тлумачення змісту тексту в цілому або його окремих положень.

Основною складовою тексту юридичного спрямування, якій слід приділяти серйозну увагу при перекладі, є термін.

Особливості юридичної мови в англійській мові обумовлюють труднощі в діяльності з передачі англійських текстів юридичного спрямування. Серед них варто виділити труднощі, пов'язані зі специфічними характеристиками юридичних термінів; ті, що виникають через розбіжність мовленнєвих, правових і культурних систем різних країн; відмінності обсягів змісту, що передається аналогічними термінами; труднощі, викликані існуванням специфічних для окремо взятої системи термінів одиниць та відсутністю їх еквівалентів у іншій правовій системі.

Перекладацька практика постійно виявляє розбіжності у граматичних, синтаксичних, морфологічних системах англійської та української мов. Для згладжування таких розбіжностей перекладачі використовують певні трансформації, які обумовлюють специфічність діяльності з перекладу англійських текстів юридичного спрямування. З метою адекватного перекладу юридичної термінології з англійської мови на українську перекладач повинен знати принципи термінотворення, орієнтуватися в чинному законодавстві, володіти спеціальною лексикою і знаннями щодо особливостей використання іноземної юридичної термінології у відповідному контексті тощо.

Проблематика перекладу юридичних творів полягає у багатозначності, відсутності еквівалентів та невідповідності мовних структур, через що варто застосовувати специфічні прийоми перекладу, як-то транскрибування, транслітерацію, калькування, а також шукати шляхи удосконалення та спрощення складного та об'ємного процесу перекладу.

2. Особливості перекладу юридичної термінології англійської мови на прикладі художнього фільму «The Judge»

2.1. Особливості перекладу англомовних юридичних простих термінів та термінів-словосполучень

При перекладі юридичних текстів форма, в якій повідомляється інформація в оригіналі, не має принципового значення. Головним критерієм перекладу є еквівалентний інформативний ефект та відповідність формі, прийнятій у мові перекладу [Томсон 2004, с 7].

Мова юридичних документів має деякі особливості, до яких можна віднести, перш за все, нейтральний тон, обмежений діапазон використовуваних мовних засобів, високий ступінь повторюваності окремих мовних форм.

Юридична мова відрізняється високою фразеологічною стійкістю, велика кількість кліше і канцелярських штампів. Перші труднощі при роботі з юридичним текстом виникають на рівні юридичної термінології [Швейцер 1998, с.28а]. Труднощі оволодіння юридичною термінологією англійської мови пов'язані з тим, що багато загальноживані слова набувають в юридичній мові спеціальне значення: *to bring an action* – подати в суд; *hand* – підпис; *present* – справжній юридичний документ; *privilege* – тайна; *holes* – неточності; *withholds information* – приховувати інформацію; *affidavit* – письмове свідчення під присягою; *subpoena* – повістка в суд.

Причому значення може бути різним, що визначає велику ймовірність появи двозначностей в тексті перекладу: *arrest* – призупинення, припинення, судова ухвала, арешт; *conjoint* – спільний, з'єднаний, злитий.

Зміст і форма стандартних кліше юридичної мови дуже різні в українській і англійській мові, що надає особливі зобов'язання на перекладача, обмежуючи евристичний характер перекладу. В даному випадку мова йде про те, що для якісного виконання перекладу юридичної мови потрібно пожертвувати

принципом варіативності мовного вираження строго фіксованим ідіомастичним формулюванням, наприклад: позбавлення батьківських прав - *annulment of parental rights*; позбавлення статусу недоторканності - *withdrawal of immunity*; суд іде - *court is in session*; справа обвинувачення - *the case of prosecution*. По суті, як «шаблонних» формулювань в юридичній мові широко використовуються «канцеляризми»: *with respect to* - відносно кого-небудь; *in accordance with* - відповідно, згідно до чогось.

При перекладі юридичного тексту на лексичному рівні широко використовується конкретизація: *you ever heard of obstruction of justice. It's a federal offence* - ви коли-небудь чули про перешкоджання правосуддю. Це федеральне правопорушення. Також використовуються такі словосполучення як: *criminal offence* - кримінальний злочин, *disorderly offence* - порушення громадського порядку, *abortive offence* - замах на злочин.

На лексичному рівні в практиці юридичного перекладу використовуються опущення: *entirely and completely remove* - усунути повністю, додавання: *irrevocable decision* - рішення, остаточно вступило в силу, антонімічний переклад: *evidence of minor importance* - не дуже важливі докази.

До зазначеної групи входять багато слів та словосполучень термінологічного характеру; до еквівалентів можуть належати також латинські вирази, які стали «крилатими» у багатьох мовах, у тому числі в українській і англійській, як, наприклад, «*de facto*» де-факто, на ділі, фактично, «*mens rea*» - виновна воля; «*stare decisis*» - зобов'язує сила прецедентів.

Складнощі виникають у разі можливості вибору відповідника серед декількох різних варіантів. Розберемо на прикладі українського терміна «право», якому, залежно від контексту, може відповідати два англійських терміни «*right*» (відповідає українському поняттю «суб'єктивне право») або «*law*» («об'єктивне право», «закон»). Терміни, що є синонімічними в одній галузі права, можуть розходитись за значенням в іншій. Через це перекладач

має з обережністю підбирати терміни, щоб запобігти помилкам, конфліктам та іншим негативним наслідкам.

Вимоги об'єктивності та точності при перекладі обмежують можливість використання синонімічних заміни по тексту. У зв'язку з цим юридичні тексти допускають часте повторення одного і того ж терміна (що є недопустимим та вважається тавтологією у літературному стилі), тому перекладач повинен пам'ятати про це важливе виключення.

Однією з поширених проблем перекладу англomовних юридичних термінів є переклад юридичних фразеологізмів. Слід зазначити, що їхній переклад методом калькування є недопустимим (наприклад, «*bad actor*» часто перекладають як «поганий актор» замість «закоренілий злочинець») [Шумило 2016, с. 267-269].

Юридичні терміносполучення – поєднання слів, що виражають поняття у тій чи іншій галузі права та є органічною частиною системи понять цієї галузі; вони мають чітке визначення у відповідних юридичних текстах.

З точки зору труднощів розуміння і перекладу термінів та їх сполучень виділяють основні групи: ті, що позначають іноземні реалії, ідентичні вітчизняним реаліям; ті, що позначають іноземні реалії, для яких відсутні вітчизняні реалії, але є загальноприйняті термінологічні еквіваленти; та ті, що позначають іноземні реалії, для яких відсутні вітчизняні аналоги, і при цьому немає загальноприйнятих термінологічних еквівалентів.

Основними способами перекладу юридичних термінів та терміносполучень вважаються:

1. Вибір словникового еквівалента (калькування), як, наприклад, переклад терміна «*discharge*» у вигляді «звільнення» у аналізованому фільмі – «*An order of discharge is a court order releasing someone from bankruptcy*» (Наказ про звільнення – це рішення суду про звільнення особи від банкрутства).

2. Аналоговий переклад, наприклад: «*injunctions aimed*» у фільмі «*The Judge*» перекладається за аналогією як «заборонні приписи», «*irreconcilable*» – «недійсний», «*unanimous*» – «одностайний».

3. Транскодування – транскрипція, транслітерація, змішане і адаптивне транскодування. Приклади з фільму: «*insider*» (інсайдерська), «*a group 7M*» (група 7М)

4. Описовий переклад: «*money laundering*» (відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом), «*manslaughter*» (ненавмисне вбивство), «*there's a hearing on my subpoena*» (за моєю повісткою призначено слухання) супроводжується лексичними поясненнями. У наведеному вище прикладі позначається поняття, під яким мається на увазі такий тип слухання, під час якого дозволяється питання про присутність достатнього обсягу доказової бази, а також підстав для проведення судового розгляду.

5. Лексичні трансформації, наприклад, – додавання, вилучення, заміна, перестановка тощо. У цьому прикладі з кінофільму «*being equipped to steal*», що перекладається як (обладнання для крадіжки використовується вилучення, коли у дослівному перекладі «бути обладнаним» опускається дієслово «бути»; у цьому ж прикладі використовується заміна, коли дієприкметник «обладнаним» трансформується у іменник «обладнання»

Юридична термінологія відноситься до офіційно-ділового стилю, який належить до виразно-об'єктивних стилів і відрізняється найвищою мірою конкретності, об'єктивності та стриманості. Суттєвим чинником ділового спілкування, що впливає на характер інформації, що передається, є повторність дій і ситуацій. До характерних рис офіційно-ділового стилю відносять також:

- тематичну обмеженість;
- стабільність функцій;
- адресність;
- нейтральний тон;
- використання лише прямого значення понять;
- стислість;
- послідовність у викладенні фактів;
- наявність усталених одноманітних мовних зворотів;

- високу стандартизацію висловів;
- сувору регламентацію тексту.

Перелічені характеристики визначають процес формування системи мовних одиниць і прийомів їх використання у текстах ділових документів, як-то: дотримання послідовно-логічного та граматичного зв'язку між реченнями, які містять окремі судження, дотримання основних загальномовних і функціонально-стилістичних мовних норм, відсутність будь-якої авторської мовної індивідуальності та емоційно-експресивної лексики.

Зазначені особливості зумовлюють труднощі в процесі перекладу текстів офіційно-ділового спрямування. Одне з найголовніших правил у цьому процесі – термін має бути перекладений терміном.

Переклад офіційно-ділових текстів, насичених термінологічною лексикою, має свою специфіку, що полягає у необхідності точного відтворення не лише зовнішньої форми терміна, а й у збереженні намірів автора (його психологічного, логічного, емоційного та іншого впливу на читача), втілених у тексті.

Характерним способом перекладу саме для юридичних термінів англomовного походження є створення неологізму, наприклад, «*stay-in*», (пікетування), «*has-been*» (політичний діяч, який утратив свій вплив) [Фурт 2020, с. 89, 123-126].

Найпоширенішим (і найточнішим) способом перекладу термінів юридичного характеру є описовий переклад, що пояснює значення терміна та його культурно-специфічну правничу лексику, можемо навести такі приклади: «*execution*» – прийняття рішення суду, вирок, «*oath-helper*» – особа, що підтверджує справедливість заявок однієї з сторонніх сторін під присягою, «*hot issue*» – цінний папір, розміщений публічно і користується величезним попитом, «*at a remedial stage*» – на етапі застосування засобів правового захисту, «*formation process*» – процес укладення договору, «*under the contract*» - за договором, «*to exempt from liability*» – звільнити від відповідальності.

Такий підхід характеризує один із аспектів співвідношення між оригіналом і перекладом, який полягає у відсутності точного співпадіння між ними.

Юридичні терміни є переважно складними термінами або словосполученнями. Якщо розглядати останню групу, слід відзначити особливості будови юридичних словосполучень. Визначальний компонент або головне слово словосполучення (що виражає основну суть терміна) виступає в ролі родового поняття по відношенню до всього терміна. Переклад термінів-словосполучень починають з перекладу іменника (основного компонента), далі послідовно перекладають кожну значеннєву групу, частіше за все – справа наліво.

У зв'язку з відмінністю між мовними системами української і англійської мов, при перекладі часто доводиться міняти місцями означуване і означальне слово. Враховуючи викладене, вченими пропонуються п'ять основних прийомів перекладу словосполучень (багатокомпонентних термінів) [Черненко 2016, с. 89-91]:

1) переклад за допомогою українських слів і виразів, які дослівно відтворюють слова і вирази англійської мови. Розглянемо такі приклади з фільму «The Judge»: «*the solicitor*» перекладається українським відповідником «юрисконсульт», «*the contract*» – «договір», «*the documents*» – «документи», «*the case*» – «справа», «*shareholders*» – «акціонери», «*insolent*» – «неплатоспроможний», «*eligible*» – «відповідний», «*liability*» – «відповідальність», «*insurance*» – «страхування», «*waiver*» – «збитки», «*an injunction*» – «судова заборона», «*the offender*» – «правопорушник», «*abduction*» – «викиадення», «*bigamy*» – «двошлюбність», «*blackmail*» – «шахрайство», «*bribery*» – «хабарництво»

2) переклад за допомогою родового відмінку. На прикладі фільму, що досліджується, – «*the company solicitor*» перекладається як «юрисконсульт компанії», «*a company director*» – «директор підприємства», «*an injunction is broken*» – «у разі порушення судової заборони», «*committal proceedings*» – «процедура ув'язнення».

3) переклад за допомогою різних прийменникових конструкцій: «*the documents produced were not considered relevant to the case*» – надані документи не були визнані такими, що мають відношення до справи, «*a pecuniary duty to the company he works for*» – матеріальну відповідальність перед підприємством, на якому він працює, «*makes him work in the factory to pay off the debt*» – змушує його працювати на фабриці, щоб віддати борг.

4) переклад одного з членів словосполучення групою пояснюючих слів: «*money laundering*» – відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом», «*misuse of drugs*» – зловживання лікарськими засобами, «*the documents were not unanimous*» – «надані документи не були визнані одностайними», «*the documents were not considered relevant to the case*» – надані документи не були визнані такими, що мають відношення до справи.

5) переклад із зміною порядку компонентів атрибутивної групи: «*means of payment*» – «платіжні засоби», «*being equipped to steal*» – «обладнання для крадіжки», «*money laundering*» – «відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом», «*restitution orders*» – «накази про відшкодування збитків» [Чухно 2020, с.472-473].

Головне правило при цьому – основний компонент повинен позначати категорію, до якої відноситься об'єкт (виражати родові поняття), а визначальний компонент – відображати характерні ознаки, що відрізняють його від інших предметів або явищ того ж роду.

Граматичні особливості юридичного тексту заслуговують на окрему увагу при розгляді питання особливостей перекладу англійських юридичних термінів. Вони існують на двох рівнях: морфологічному та синтаксичному. Перший включає систему механізмів мови, що забезпечує побудову словоформ та їх розуміння та характеризується переважним використанням іменників та словосполучень із типом зв'язку керування, а також прикметника як одного зі складників терміна. Двокомпонентні словосполучення із типом зв'язку «керування» найчастіше використовують словобудови у вигляді поєднання іменника з іменником (у тому числі за допомогою прийменника),

прикметника/дієприкметника з іменником, дієслова з іменником за допомогою прийменника; а також конструкції, у складі яких прийменники поєднують різні частини мови.

Синтаксичний рівень мови включає систему механізмів мови, що забезпечує творення мовленнєвих одиниць, – синтаксис частин мови та синтаксис речень. На цьому рівні розподіл словосполучень відбувається за критерієм кількості компонентів: двокомпонентні (приклад з фільму «The Judge»: «*money laundering*» – «відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом»), трикомпонентні («*misuse of drugs*» – «зловживання лікарськими засобами») та полікомпонентні («*being equipped to steal*» – «обладнання для крадіжки», «*committing a breach of the peace*» – «порушення громадського порядку») [Шумило 2017, с. 276-277].

Наступний прийом, використовуваний при перекладі словосполучень – експлікація. Використовується для перекладу словосполучення розкриває істотні ознаки позначуваного даної лексичної одиницею явища, а іноді являє собою його дефініцію: *bull* – спекулянт, грає на підвищення біржових цінностей, *bear* – спекулянт, грає на пониження біржових цінностей [Сдобников 2001, с.34]. Хоча описовий переклад зазвичай виявляється досить громіздким, істотно збільшує обсяг тексту мови перекладу. Описовий переклад не є єдиним способом передачі безеквівалентної лексики, а використовується поряд з транскрипцією, транслітерацією, калькуванням, підбором аналогів, трансформаційним перекладом, наприклад: *four serial suicides and now a note* - чотири серійних самогубства, а тепер ще й передсмертна – записка; *I wanna make sure those affidavits are set, so he can't make bail* я хочу переконатися, що ці свідчення під присягою встановлені, щоб він не міг внести заставу; *obstruction of justice tampering with federal evidence* – перешкоджання правосуддю із фальсифікацією федеральних доказів. Однак описовий переклад є найбільш поширеним. Ще одним прийомом, що відображає в перекладі особливості мови оригіналу, є калькування: *to attempt to interrogate* – намагтися допитати, *attorney* – адвокат, *fingerprints* – відбитки

пальців, *constitutional rights* – конституційні права, *juvenile court* – суд для неповнолітніх, *witness protection program* – програма захисту свідків.

Таким чином, можна зробити висновок, що юридичний переклад дійсно є одним з найскладніших видів перекладу, тому що щонайменше недотримання правових норм при перекладі, найменше опущення може привести до серйозних проблем з органами влади. Далеко не завжди вдається відразу зрозуміти і правильно передати суть того чи іншого пункту правового документа. Для цього необхідно володіти певними навичками, знанням основ правознавства, правил складання документів в різних країнах, а також володіти лексикою правової документації, як рідної мови, так і мови перекладу.

2.2. Передача похідних термінів та скорочень англomовної юридичної термінології українською мовою

Новоутворені терміни можуть втрачати зв'язок зі словами, від яких вони походять, коли використовуваний спосіб утворення надає їм нового значення. Як правило, це значення є вузьким і більш спеціальним. Похідними є також терміни, утворені від загально лексичних одиниць за допомогою суфіксів/префіксів (або морфем з інших мов), запозичених із загального морфологічного фонду. Для процесу словотворення в українській мові, наприклад, характерними є греко-латинські афікси, як такі: авто-, архі-, гідро-, синхро-, ультра-, полі-, про-, пост- тощо, а також суфікси -ція, -ізм, -іст тощо. У поєднанні із українськими терміноелементами вони служать для побудови нових термінів.

Похідні терміни утворюються і шляхом прямого запозичення з іноземної мови. Воно може бути повним або частковим. Об'єктом першого виду є внутрішня і зовнішня форми, а об'єктом другого – лише внутрішня форма. При повному запозиченні іншомовне слово пристосовується до фонетичних та морфологічних особливостей мови, що запозичує; це, у свою чергу, призводить до повної або часткової асиміляції. Повна передбачає пристосування до фонетичних особливостей: зміну звуків, перенесення наголосу, перебудову складів; та до морфологічних особливостей: підпорядкування системі відмінювання на дієвідмінювання мови-реципієнта [Нестерович 2011, с. 78].

Виходячи з цього, похідна лексика включає чотири основні групи термінів:

- 1) утворені за допомогою суфіксації;
- 2) утворені за допомогою префіксації;
- 3) запозичені терміни;
- 4) утворені зі зміною значення існуючого слова.

Остання група включає терміни, значення яких розширене, що має наслідком омонімію та багатозначність. Як результат – труднощі в розумінні певного терміна, особливо, без відповідного контексту. Похідні слова в англійській мові часто виступають складовими компонентами в складних термінах, що подекуди також ускладнює їх сприйняття [Чухно 2020, с. 475].

Особливістю англійських текстів юридичного спрямування є той факт, що в них наявні скорочення, більшість з яких використовуються лише в текстах відповідної тематики та не має відповідників у інших мовах, наприклад, «*ALJ – Administrative Law Judge*» (суддя адміністративного суду), «*UAC – United States Judicial Code*» (кодекс законів США про судовий устрій), «*CtApp – Court of Appeal*» (апеляційний суд) [33, с. 87 – 105]. Подекуди використовуються також напівскорочення (як-то *E-book* – напівскорочення від «*electronic book*»). Скорочення взагалі є тенденцією, що застосовується до багатокomпонентних термінів із громіздкою структурою. Така тенденція справляє значний вплив на перекладацьку діяльність, а саме на вибір способу перекладу [Дейк 2018, с. 168-169, 181].

Також велику групу формують терміни-аббревіатури, що позначають абстрактні поняття зі значенням збирання, куди входять різні правові органи, установи та організації. Зазвичай вони позначають такі структури:

- федеральні органи управління: *MDP (Ministry of Defence Police)* – Поліція Міністерства оборони;

- суди, включно з державними службами обвинувачення та захисту *C. A. (Court of Appeal)* – Апеляційний суд.

Значну групу складають терміни-аббревіатури зі значенням особи. До цієї групи входять аббревіатури, які позначають:

- правову професію осіб: *exor. (executory)* виконавча влада; *Atty (attorney)* – адвокат, *GC (General Counsel)* – головний юрконсультант

- осіб, які порушили закон або суб'єкт правопорушення: *CD (condemned)* – засуджений;

– осіб, за виконуваними ними обов'язками або повноваженнями:
gdn(guardic) – охорона

– агентів і адресатів дії: *mtgee (mortgagee)* – кредитор по заставній, *mtgor (mortgagor)* – боржник по заставній;

Значну групу становлять терміни-аббревіатури, які номінують дії, наприклад: з *rim.con. (criminal conversation)* – кримінальна розмова, *A/S (Arrest/Summons)* – повідомлення про виклик до суду.

Однослівні похідні терміни класифікуються за кількісним складовим складом, також за словотвірним критерієм, на основі якого виокремлюють терміни, до структури яких входить лише одна основа: *claim(cl)* – вимога, претензія, основа та один або більше афіксів: *acknowledgement (ack)* – підтвердження (документа), а також терміни, які утворюються шляхом додавання основ, частин слів, додавання основ і афіксацій: *leasehold(l)* – користування на правах оренди. Велику групу термінів-аббревіатур складають терміни гібридного типу. Вони утворюються шляхом стягнення в одну одиницю окремих елементів терміна, як окремі його літери, так і фрагменти: *cfmd (confirmed)* підтверджено, *afsd (aforesaid)* – вищезазначено, *plf (plaintiff)* – позивач, *Pbl (preamble)* – передмова, *FPT (fingerprint)* – відбиток пальця, *exor. (executor)* – виконавець.

У текстах законів часто використовуються скорочення без розшифровки.

Найчастіше це такі скорочення, як *leg (legislature)* – законодавчий орган, *(eff. effective)* – чинний, *ch.(chapter)* – глава, *sec. (section)* – розділ, *U.S.C. (United States Code)* – Звід законів Сполучених штатів Америки, також аббревіатури назв штатів, збірників судових рішень та інші загальновідомі для юристів аббревіатури: *S.Ct. (Supreme Court Reporter)* – Кореспондент Верховного Суду.

Особливі труднощі становлять аббревіатури латинського походження, які використовуються дуже часто, наприклад: *et als.(et alia)* – та інші, *et seq. (et sequens)* – наступне, *e.g. (exempli gratia)* – наприклад. Таким чином, у юридичних документах зустрічається велика кількість аббревіатур, які становлять певні труднощі для перекладу і необхідно їх ретельно вивчати.

Враховуючи, що в рамках цього дослідження аналізуються приклади з фільму, що включає художні тексти з використанням юридичної термінології, розглянемо детальніше особливості перекладу саме текстів художнього спрямування (з урахуванням розглянутих раніше особливостей текстів юридичного спрямування). Основний принцип, що застосовується при перекладі термінів, є єдиним як для спеціальних, так і для художніх текстів. Так, термін можна перекласти терміном у тому випадку, коли іноземний термін має повний відповідник в мові перекладу. Термін-еквівалент на мові перекладу повинен повністю відповідати іншомовному терміну з точки зору змісту та вживання, а також має перекладатися із дотриманням точності форми.

При художньому перекладі допускаються відхилення від цього принципу, коли термін в тексті перекладу втратив своє термінологічне значення і зв'язок із терміносистемою та не несе суттєвого семантичного навантаження [Овсяннік 2019, с. 143-146].

Як зазначалось вище, серед основних відмінних особливостей юридичної термінології виділяють моносемантичність, суворість та чіткість значення, наявність однозначної інтерпретації дефініції. Усі ці особливості потрібно брати до уваги і при перекладі художніх текстів, що містять юридичну термінологію. Тому у випадку, коли повний еквівалент терміна в мові перекладу в поєднанні з контекстом не передають сенс, що був закладений автором, доцільним є використання прийому модуляції, тобто змістовного розширення. Бачимо використання цього прийому в фільмі «The Judge», коли термін-неологізм «*money laundering*» перекладається описово та розширюється до «відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом».

У випадках, коли еквіваленти в мові перекладу відсутні, або відрізняються за значенням або ступенем експресивності, що веде до неможливості створення необхідного стилістичного ефекту у мові перекладу, та в інших випадках невідповідності в способах побудови речення можуть бути використані граматичні трансформації, як-то обрання іншої частини

мови, приклад з фільму: «*means of payment*» перекладається у зміненому порядку слів з використанням іншої частини мови – прикметника замість іменника – «платіжні засоби».

Для кінофільму у текстологічному аспекті існують певні особливості, які, з однієї сторони є унікальними, а з іншої – зближують його з літературним, художнім текстом. Серед останніх можна виділити такі:

- комунікативна функціональність;
- жанрова диференціація;
- інтертекстуальність (наявність посилань на культурно значущі для певного соціуму тексти).

Кінотекст, як і літературний текст, виконує прагматичну функцію – спонукає сприймача тексту (глядача) до певної реакції у відповідь, що припускає зміну в його почуттях, думках (це не обов'язково знаходить вербальне вираження) [Комісаров 2004, с. 46-51]. Зв'язок порівнюваних текстів простежується і у тому, що художній текст зазвичай передує кіно, коли літературні твори стають основою для створення сценаріїв художнього фільму. Екранізація у такому разі є перекладом художнього твору з мови словесного мистецтва на мову екранного мистецтва.

Водночас, варто враховувати існуючі суттєві відмінності між художніми текстами та текстами з фільмів. Зокрема, це такі:

1) Колективне авторство в кіно, що передбачає переробку літературного сценарію і створення монтажного сценарію, а також роботу режисера, що погоджує роботу команди (акторів, оператора, звукооператора, тих, що займаються освітленням, декораціями та костюмами тощо), і роботу акторів і оператора, які також вносять свій авторський вклад [Горелікова 2012, с. 38].

2) Художній текст передбачає вдумливе читання, читач не обмежений в часі (на відміну від глядача при перегляді фільму). Інформацію, закладену кінотекстом, глядач має сприйняти та осмислити у заданому авторами фільму темпі у встановлені строки.

3) На відміну від художнього тексту, який розповідає про дійсність лише за допомогою слів, кінофільм вимальовує історії життя у формах самого життя. Кіно дозволяє з високим ступенем точності і детальності моделювати візуальні та аудитивні характеристики поведінки людини та світу в цілому [Барінова 2019, с. 200]. Це спрощує процес сприйняття інформації та, нівелюючи необхідність для читача мати доступ до повного кінотексту, створює можливість для повного розуміння значення фільму у встановлені (як правило, короткі) строки.

4) Переклад кіно зводиться до перекладу кінодіалогу, специфіка якого, у порівнянні з художнім текстом, полягає у тісному взаємозв'язку між змістовою завершеністю та візуальним рядом; кінодіалог як такий не може розглядатись як об'єкт художнього сприйняття та осмислення.

Стрімкий розвиток кінематографу та цифрових технологій підвищують рівень складності змісту кінотексту та ставлять перед перекладачем нові задачі. Кіно, за своєю суттю, є комбінацією двох розповідних тенденцій – образотворчої та словникової. Слово у даному випадку є не факультативним, а обов'язковим елементом кінооповідання. У кінотексті закладається три мовних коди: портретний, лінгвістичний та звуковий.

У структурі кінотексту взаємопов'язані дві системи, які постійно взаємодіють між собою:

1) Лінгвістична система включає письмову (титри та написи, які є складовою частиною світу речей фільму), усну складові (мова акторів, що звучить, закадровий текст, тексти музичного супроводження та інше).

2) Нелінгвістична система об'єднує звукову частину (природні та технічні шуми, музика) та відео ряд (образи та рухи персонажів, пейзаж, інтер'єр, реквізит, спецефекти тощо) [Максименко 2016, с. 314-315].

Перекладу підлягає саме лінгвістична складова кінотексту, перш за все, кінодіалог, тобто безпосередня мова персонажів. До системи, що розглядається, відносяться також:

– закадрова мова – внутрішня мова персонажів фільму або авторський коментар;

– письмові тексти (вивіски, написи, тексти пісень у кадрі, а також титри на початку та в кінці, інтертитри, міжмовні титри);

– пісні (ті, які чують чи виконують самі персонажі, а також пісні як елемент монтажу).

При перекладі лінгвістичних компонентів кінотексту дослідники пропонують виходити з принципу значущості. Так, діалоги персонажів кінофільму мають важливе значення, тому що виступають головною руховою силою сюжету. При цьому закадровий текст подекуди має не меншу значущість. Тож текстові елементи, які знаходяться безпосередньо у фільмі, з точки зору значущості можна поділити на три основні категорії:

1) елементи негайної значущості, що містять інформацію, яка впливає на розвиток сюжету (підлягають перекладу в обов'язковому порядку);

2) елементи відкладеної значущості, що розкривають інформацію, сенс якої стає зрозумілим не одразу в момент її демонстрації в кадрі, а пізніше, ближче до розв'язки; (через те, що ця інформація є важливою для сюжету, вона підлягає перекладу);

3) незначимі елементи, так званий текстовий шум (перекладати не потрібно, через те що ця інформація не має значення для сюжету).

Інтертитри та міжмовні субтитри підлягають перекладу [Некрасова 2006, с. 42-3].

Переклад лексичних одиниць зі зміною ознак термінологічності умовно поділяють на дві групи:

а) терміни тексту оригіналу, що втрачають свій термінологічний характер в тексті перекладу (повністю або частково);

б) загальноживана лексика тексту оригіналу, що отримує змістовний розвиток в процесі перекладу та трансформується в термін.

У разі перекладу лексичних одиниць зі збереженням ознак термінологічності також можна виділити дві групи термінів:

а) ті, що зберігають свої характеристики; їх переклад виконаний не за словниковим значенням, а за контекстом;

б) ті, які зберігають свої характеристики, але їхній переклад виконаний за прямим словниковим значенням з використанням додаткових прийомів, які в цілому зберігають закладену емоційність висловлювання [Скоромислова 2010, с. 154-156].

Загальноживана лексика мови оригіналу у кінокартині може набувати характеристик, властивих терміна. Ця тенденція здебільшого проявляється в емоційних сценах, передача яких потребує використання різних перекладацьких прийомів (наприклад, трансформація змістового розвитку, анатомічний переклад тощо).

Отже, як і в українській мові так і англійською мовами часто використовується велика кількість скорочень і аббревіатур. Скорочення як напрямок став досить популярним і поширеним у багатьох мовах. Однак такі фрази та складні слова можуть бути досить громіздкими, що призводить до їх скорочення. Використання скорочень і аббревіатур у національних мовах часто виправдане, оскільки скорочення можуть заощадити час, але їх неадекватний переклад або використання може бути причиною помилки в перекладі. Аббревіатури проникають у повсякденне мовлення певних соціальних груп і реєструються в різноманітних спеціалізованих словниках, у тому числі в електронних джерелах. Це дає змогу не тільки вивчати, а й аналізувати перебіг скороченого словотвору носіями мови.

2.3. Основні прийоми перекладу полісемантичних та безеквівалентних англomовних юридичних термінів

Основою сучасних правовідносин виступають юридичні документи, які містять важливу інформацію у відповідно зафіксованому вигляді та спеціально призначені для її отримання, зберігання, використання і поширення у просторі та часі. Юридичні документи, у свою чергу, поділяють на:

- організаційні (інструкції, статuti, положення, правила тощо);
 - розпорядчі (накази, розпорядження, постанови, вказівки, ухвали тощо);
 - довідково-інформаційні (довідки, протоколи, звіти, доповідні записки, пояснювальні записки, листи, відгуки, доповіді тощо);
 - обліково-фінансові (кошториси, звіти);
 - господарсько-договірні (договори, правочини);
 - пов'язані з кадрово-контрактовими питаннями (заяви, трудові книжки, характеристики тощо);
 - особово-офіційні (пропозиції, скарги, заяви, розписки, доручення тощо)
- [Литвинська 2013, с. 39-40].

Юридичною наукою та практикою сформульовано вимоги до тексту юридичного документа, зокрема, логічні й мовностилістичні: точність, чіткість, зрозумілість, грамотність правопису термінів, дотримання правил написання офіційно-ділового стилю тощо. Зрозумілість змісту документа залежить від правильного підбору та комбінації слів, тому особливу увагу звертають на вживання термінів і терміносполук.

Однозначність терміна означає, що юридичні поняття повинні застосовуватись лише у тому значенні, яке їм надано законодавцем (або тим, хто створив, ввів термін у обіг), тому що у ньому закладені найбільш суттєві, найбільш юридично значимі, найважливіші свідчення навколишнього світу. Тобто, якщо правові (юридичні) поняття недостатньо розроблені, неточні, то про досконалу й точну юридичну термінологію не може бути й мови.

Невдалих юридичний термін можуть бути наслідком як невдалого мовного оформлення, так і недостатньо конкретного відображення юридичного поняття в словесній формі [Красицька 2006, с. 324-329, 518].

У термінологічних системах явища полісемії, омонімії, синонімії вважаються проблемними, оскільки варіативність термінів свідчить про недостатню впорядкованість термінології. Це, у свою чергу, негативно позначається на мовному оформленні тексту юридичних документів.

За принципом семантики у термінології права виділяють мотивовані, тобто ті, значення яких можна пояснити, та немотивовані терміни. У залежності від того, скільки значень має термін у межах своєї терміносистеми, виділяють відповідно моносемантичні та полісемантичні одиниці. При цьому у юридичній термінології має місце і синонімія, про що свідчить наявність еквівалентних одиниць (таких, наприклад, як «*lawful*» та «*legitimate*»; «*vindictive*», «*punitive*», «*exemplary damages*»).

Таким чином, під полісемією розуміють наявність в одного й того ж поняття (слова) більше, ніж одного значення. В українській мові у текстах юридичних документів широко вживають, наприклад, такі полісемантичні терміни: «опонент», «акт», «арешт», «обвинувачення», «захисник», «справа», «санкція», «стаття», «суд», «суддя».

Прояв полісемії в юридичній термінології має специфічні особливості. Так, один і той термін може використовуватись із неоднаковими значеннями в різних галузях права (як приклад, у цивільному та кримінальному праві терміни «санкція», «скарга» мають різні значення). Така полісемія має назву галузевої полісемії, коли певні терміни є однозначними тільки в конкретній галузі права. Але водночас існують полісемічні терміни, дефініції яких не обмежуються певною галузевою співвіднесеністю, як-то доказ, законодавство, слід тощо.

У текстах юридичного спрямування поширеним є використання термінів, виражених словосполученнями, до складу яких входить полісемічне слово, яке не є терміном, наприклад, «нерівність», «оцінка», «особистий», «таємниця» у

терміносполученнях «правова нерівність», «оцінка майна», «особиста власність», «таємниця слідства». Деякі полісемічні поняття є юридичними за своїм характером лише в одному зі своїх значень у відповідному контексті.

Відчутним недоліком юридичних текстів є омонімія, тобто звуковий збіг різних термінів, які за значенням не пов'язані між собою. Наприклад, такі омоніми: «застава» як грошова сума і як місце в'їзду, що охороняється, «акція» як цінний папір і як цілеспрямована діяльність, «шкода» як збитки і як почуття прикrostі тощо. Тому якщо в тексті оригіналу юридичного документа вживається омонім, його обов'язково потрібно пояснювати у перекладі, щоб не викликати помилкового тлумачення в правознавчій практиці [Литвинська 2020, с. 90].

Не менш поширеною є проблема синонімії. Синоніми позначають одні й ті самі або тотожні поняття. У текстах документів юридичного спрямування (подекуди – у межах одного тексту) можуть вживатись термінологічні синоніми, наприклад, «близькі родичі», «близькі», «родичі», «члени сім'ї»; «легалізація коштів», «відмивання коштів»; «нерухоме майно», «нерухомість». Особливістю синонімії в українській юридичній термінології є наявність абсолютних синонімів, які здебільшого являють собою пари термінів – запозиченого і власне українського, як-то: «юриспруденція» – «правознавство», «дебітор» – «боржник», «комерція» – «торгівля».

Щоб позбутись цього явища, важливо чітко з'ясувати рівень вмотивованості терміноодиниць та ступінь відповідності терміна і поняття. [Литвинська 2011, с. 49]. Перевагу при перекладі рекомендується віддавати власне українським термінам; тому що у випадку полісемії, омонімії та синонімії різноманітність існуючих термінів як раз таки і призводить до неправильного їх розуміння і неточностей у їхньому використанні.

Переклад являє собою складний вид діяльності людини, який охоплює її різні сторони, що пов'язує таку діяльність з різними дисциплінами: лінгвістикою, семіотикою, герменевтикою, психолінгвістикою,

нейролінгвістикою, психологією, культурологією, літературою, теорією комунікації, теорією інформації і т.д. [Назарєва 2016, с. 97].

Сам процес перекладу складається, як мінімум, з двох етапів: розуміння перекладачем змісту оригіналу та після – вибору потрібного варіанта перекладу. Поступово від тексту оригіналу перекладач приходиться до тексту перекладу. При цьому у процесі перекладу відбувається не просто заміна однієї мови іншою, а стикаються різні культури, суперечні особистості, несхожі шляхи мислення, багатообразні традиції і установки.

Важливою характерною рисою юридичного тексту є використання архаїчних форм та надання переваги латинським словам. Здебільшого з цим пов'язане питання виникнення безеквівалентної лексики, що викликає особливу зацікавленість серед науковців та практиків у сфері перекладу.

Коли перекладач звертається до словників, він не завжди має можливість знайти аналог або універсальну заміну для того чи іншого терміна. Тому з метою адекватного перекладу необхідно визначити одиницю перекладу, в якості якої може виступати не лише слово, а і будь-яка мовна одиниця. Важливо розуміти, що одиницю перекладу можна визначити лише в конкретному контексті, тобто в конкретній мовній ситуації, де слово входить в системні відносини з іншими словами у реченні. Початок формування перекладачем наступної частини тексту після сприйняття кожної частини вихідного повідомлення є межею для певної мовної одиниці [Швелідзе 2019, с. 174-176].

У процесі перекладу відносини еквівалентності складаються між відповідними рівнями текстів оригіналу та перекладу. Тож, одиниці оригіналу та перекладу можуть бути еквівалентні одна одній на всіх рівнях або лише на деяких з них. Верхньою межею у такому разі є еквівалентність на найнижчому рівні (прості знаки), а нижньою – еквівалентність на рівні цілі комунікації.

Серед основних способів перекладу безеквівалентних юридичних термінів розрізняють підстановку і трансформацію, вони є найбільш загальними та використовуваними.

Безеквівалентність є наслідком відображення національних характеристик окремих мовних рівнів. Вчені визначають безеквівалентну лексику як такі лексичні одиниці, у яких відбивається етнічно специфічна характеристика об'єктивної дійсності на понятійному і лінгвістичному рівнях.

Одним з методів вирішення проблеми безеквівалентності в процесі перекладу англomовних текстів юридичного спрямування можна назвати процес синонімізації, під яким розуміється підбір і аналіз синонімів як певний спосіб розробки синонімічних галузевих термінів. Такий метод дозволяє удосконалювати практику професійно орієнтованого перекладу та точніше взаємопов'язувати терміни та ті специфічні сфери діяльності або галузі знань, у яких вони існують [Нікіфорова 2010, с. 139-141].

Серед інших лексико-граматичних трансформацій найбільш цікавими для юридичного перекладу є такі:

– опущення: «*entirely and completely remove*» – усунути повністю, додавання: «*irrevocable decision*» – рішення, остаточно вступило в силу; «*fully comprehensive insurance*», що перекладається як «повне страхування»; «*four serial suicides and now a note*» - чотири серійних самогубства, а тепер ще й передсмертна записка. Необхідно відзначити, що в англomовній системі права терміну «передсмертна записка» відповідає термін *a suicide note or death note*, що означає *a message left behind before a person has committed suicide, or who intends to commit suicide. It is estimated that 25-30% of suicides are accompanied by a note. A suicide message can be a written note, an audio message, or a video.*

В даному випадку автором сценарію було прийнято рішення опустити слово *suicide*, швидше за все щоб уникнути повтору

– додавання: «*irrevocable decision*» – рішення, остаточно вступило в силу; *four serial suicides and now a note* - чотири серійних самогубства, а тепер ще й передсмертна – записка;

– анатомічний переклад: «*evidence of minor importance*» – не дуже важливі докази; «*those files contain sensitive information*» – ті документи містять конфіденційну інформацію;

– генералізація: «*if you don't talk with FBI, they could subpoena you*» – якщо ви не поговорите з ФБР, вони можуть викликати вас до суду; «*start putting together a settlement memorandum*» – підготуй меморандум про завершення переговорів; «*obstruction of justice tampering with federal evidence*» – перешкоджання правосуддю фальсифікація федеральних доказів.

Компенсація – це заміна одного еквівалента терміна в оригінальному тексті іншим або одночасно додавання в тексті перекладу другого слова, наприклад, при перекладі деяких термінів відбувається втрата елементів значення, але такі втрати компенсуються іншими засобами мови перекладу [Зінукова 2006 с. 43-49]. Для прикладу розглянемо таку конструкцію з фільму, що аналізується: «*asking for property to be returned to someone*», яка перекладається як «вимагають повернути майно комусь», «*we can petition the juvenile court alleging the boy's in need supervision and protection*» – «ми можемо подати прохання в суд у справах неповнолітніх, стверджуючи, що хлопчик потребує нагляд і захист», а також термін «*bigamy*» перекладений іншим еквівалентом – «двошлюбність».

Значні труднощі викликають терміни, до складу яких входять групи слів, так звані багатоконпонентні терміни: «*offence against the law*» – порушення закону; «*guardian by appointment of court*» – опікун по призначенню суду; «*he's obstructing justice*» – він перешкоджає правосуддю; «*we don't respond to threats*» – ми не реагуємо на погрози; «*the boys witnessed a suicide*» – хлопці стали свідками самогубства; «*to protect my rights*» – захистити мої права.

Описовий переклад не є єдиним способом передачі безеквівалентної лексики, а використовується поряд з транскрипцією, транслітерацією, калькуванням, підбором аналогів, трансформаційним перекладом, наприклад: «*I wanna make sure those affidavits are set, so he can't make bail*» хочу переконатися, що ці свідчення під присягою встановлені, щоб він не міг внести

заставу; *obstruction of justice tampering with federal evidence* – перешкоджання правосуддю із фальсифікацією федеральних доказів. Однак описовий переклад є найбільш поширеним.

Отже вибір того чи іншого методу перекладу можна пояснити як з погляду лінгвістики (фонетична будова слова, морфологічна і синтаксична сполучуваність слів), так і зовнішніми факторами, серед яких можна назвати вживання терміна для позначення одного конкретного явища або інших подібних до нього, спрямованість видання, в якому публікується текст. Нарешті, з аналізу та висновків цього дослідження випливає, що для того, щоб ефективно перекласти певний фрагмент тексту, перекладач повинен заздалегідь знати, якою є справжня мета цільового перекладу або як він буде використовуватися і хто буде його аудиторією, щоб надати належну вагу кожному з трьох елементів «хорошого перекладу», включаючи «точність», «ясність/комунікативність» та «природність», які іноді можуть бути конкуруючими та суперечливими. Для перекладу нееквівалентності зважування цих елементів є ще більш складним завданням і тому вимагає особливої уваги при підготовці перекладачів

2.4. Переклад нетермінологічної лексики правової тематики

З урахуванням науково-технічного прогресу та розвитку суспільства в цілому відмінності між термінологічним і нетермінологічним вживанням лексичних одиниць усе більше стираються, через що виникають труднощі при їх розмежуванні. При цьому більшість номінативних знаків, що вживаються у функції термінів, є нерозривно пов'язаними як із повсякденним життям, так і зі значенням, що представляє собою результат наукового пізнання.

В основному саме через окреслені особливості на практиці не завжди вдається дотримуватись таких вимог до використовуваних термінів як однозначність, відсутність синонімів та емоційного забарвлення і оціночного навантаження [Якименко 1984, с. 66].

Текст спеціальної, у тому числі юридичної, спрямованості створюється не лише на основі використання відповідної термінологічної лексики, але включає значну кількість слів та їх сполучень нетермінологічного характеру, що подекуди відіграє вкрай важливу роль для розуміння сутності і значення тексту.

Багатозначність термінів, джерелами якої в основному виступають такі явища як полісемія, омонімія, конверсія, як вже зазначалось вище, є проблемою у сфері перекладацької діяльності. Багатозначність може бути неоднорідною, тобто різні значення терміна можуть належати до юридичної, економічної, політичної тощо термінології або загальноживаної лексики. Існування такого явища слугує причиною того, що багатозначні терміни поділяють на дві великі категорії:

- 1) змішані терміни, значення яких належить до юридичної або будь-якої іншої термінології, а також до нетермінологічної лексики;
- 2) виключно юридичні терміни, значення яких знаходиться тільки в межах спеціально-юридичної термінології.

Для адекватного та еквівалентного перекладу саме нетермінологічної юридичної лексики, що являє собою слово або сполучення слів із

загальноновживаної лексики, необхідно брати до уваги контекст (як широкий, так і вузький). Так, якщо основне значення слова не відповідає існуючому контексту, виникає необхідність уточнити інші імовірні значення такого слова за словником.

Наприклад, слово «*trade*» (зазвичай перекладається як «торговий») зазвичай відноситься до загальноновживаної англомовної лексики, та в залежності від контексту та тих слів, що входять до терміносполучення з ним, отримує різні значення і перекладається відповідно по-різному:

- «*trade custom*» – «торговий звичай»;
- «*trade union*» – «профспілка»;
- «*trade balance*» – «торговий баланс»;
- «*trade mark*» – «товарний знак».

Існування тісного зв'язку слів нетермінологічної лексики із контекстом вживання вимагають від перекладача урахування відповідного контексту та володіння необхідними і достатніми знаннями, у тому числі у сфері юриспруденції, для правильного і адекватного розуміння контексту та відповідно до цього – якомога точнішого перекладу.

У текстах юридичної тематики найбільш поширеним явищем, як правило, є використання дієслів. Це є важливою відмінністю наукової мови від мови художньої. Загальнонаукові дієслова широко використовуються, обслуговуючи тим самим мову науки; це явище є можливим завдяки поєднанню у окремих дієсловах конкретних і абстрактних ознак наукових понять, серед яких переважною є високий ступінь абстракції. Дієслова характеризуються високим рівнем семантичного обсягу; ця частина мови є більш об'ємною і гнучкою, ніж інші граматичні категорії, а значення об'єднання і диференціації – ширшими та різноманітнішими, ніж, наприклад, в іменниках.

Через означене вище, розглянемо детальніше саме дієслова нетермінологічної лексики, їх відмінні характеристики та класифікацію для

подальшого аналізу особливостей перекладу нетермінологічної лексики юридичного спрямування.

Загальнонаукові дієслова у більшості випадків мають абстрактну семантику, передаючи ідею процесу; у такому разі вони відображають ознаки динамічного характеру, що є абстрагованими від реального об'єкту. Абстрактність і конкретність семантики дієслів пов'язується здебільшого з поняттєвою основою значень; тим, що вміщує у себе слово, з наявністю різних типів семантичних ознак – абстрактних або, навпаки, конкретизуючих, таких, що звужують, специфікують семантичне значення слова. Тож у семантиці дієслова специфічно відображається діалектика як абстрактного, загального, так і конкретного, індивідуального.

Науковий текст розкриває закономірність формування значень загальнонаукового дієслова: кожна з його відмінних ознак отримує своє відображення в семантиці певної тематичної групи слів. Наприклад, в українській мові члени дієслівного ряду зі значенням «систематизувати» – «формувати», «комплектувати», «згруповувати» – формують таку ознаку як приєднання за обраним принципом; у той самий час загальнонавчівані дієслова типу «збільшуватись/зменшуватись», «входити/виходити» описують по суті таку саму ознаку поняття, але з точки зору кількісного складу.

Тож за принципом того, яку саме ознаку формує (відображає) дієслово, дослідники класифікують їх на такі групи:

1. Дієслова класифікації, як-то «*classify*» – класифікувати, «*divide*» – ділитись, «*subdivide*» – підрозділяти, «*intersect*» – перетинатись, «*dismember*» – розчленовувати, «*delimit*» – розмежовувати, «*differentiate*» – диференціювати, «*group*» – згруповувати, «*analyze*» – аналізувати «*grade*» – градуватись, «*generalize*» – узагальнювати, «*compare*» – зіставляти, «*identify*» – ототожнювати, «*form*» – формувати, «*complete*» – комплектувати тощо. Відношення класифікації являє собою відношення між загальним і частковим, цілим і його елементами, що перетинаються, включаються одне до одного, певним чином ототожнюються.

2. Дієслова конкретного фізичного руху, такі як «*emphasize*» – підкреслювати, «*deploy*» – розгортатись, «*accompany*» – супроводжувати, «*level*» – нівелювати, «*localize*» – локалізувати, «*stimulate*» – стимулювати, «*neutralize*» – нейтралізувати, «*analyze*» – аналізувати, «*trace*» – простежуватись, «*transform*» – трансформуватись, «*deform*» – деформувати, «*activate*» – активізувати, «*fix*» – фіксувати, «*modify*» – модифікувати, «*dominate*» – домінувати «*observe*» – спостерігати, «*accumulate*» – акумулювати та інші. Категоріально-лексично такі дієслова об'єднуються за ознакою відповідної дії, наприклад, щось виділити, зосередити увагу на чомусь; дієслово у такому випадку сигналізує, у тому числі, про розмитість, відсутність чітких меж між класами, адже дієслова різних класів можуть входити до цієї групи.

3. Дієслова мовлення, як-то «*characterize*» – характеризувати, «*explain*» – пояснювати, «*describe*» – описувати, «*recommend*» – рекомендувати, «*quote*» – цитувати, «*qualify*» – кваліфікувати, «*specify*» – конкретизувати, «*illustrate*» – ілюструвати, «*appeal*» – апелювати, «*state*» – констатувати тощо. Аналіз показує, що дієслова цієї групи є лексичним засобом вираження діалогу; при цьому ті дієслова, які в своїх основних значеннях описують рух або іншу фізичну дію, у науковому мовленні при вираженні діалогічності означають процес мислення. Дієслова мовлення у такій функції використовуються у своїх найбільш абстрактних значеннях. Особливістю дії мовлення є те, що часто її позначають дієслова, які не є дієсловами мовлення, наприклад, можуть використовуватись такі дієслова як «*emphasize*» – підкреслювати, «*assert*» – стверджувати, «*formulate*» – формулювати, «*interpret*» – трактувати, «*interpretation*» – тлумачити».

4. Дієслова для вираження логічних зв'язків, а також умови, причини, мети: «*testify*» – свідчити, «*confirm*» – створювати, «*prove*» – підтверджувати «*cause*» – спричиняти «*create*» – створювати, «*associate*» – асоціюватись, «*generalize*» – узагальнити, «*stimulate*» – стимулювати, «*compare*» – зіставляти, «*comprehend*» – осмислювати, «*trace*» – простежувати, «*compensate*» –

компенсувати, «*motivate*» – мотивувати, «*equal*» – дорівнювати «*make impossible*» – унеможливити, «*subordinate*» – підпорядковуватись, «*modify*» – видозмінити, «*prevail*» – превалювати, «*relate*» – співвідноситись, тощо. За допомогою таких дієслів елементи мовлення глибше осмислюються, стають точнішими та більш специфічними.

5. Дієслова, що означають процес створення об'єкту шляхом складання певних складових компонентів: «*design*» – моделювати, «*construct*» – конструювати, «*outline*» – окреслювати і т.ін.

6. Дієслова буття, способу існування як, наприклад, «*to function*» – функціонувати, «*to be based*» – базуватись.

Варто зазначити, що зв'язки та взаємовідносини всередині майже кожної із проаналізованих груп дієслів можуть перетинатись, через що внутрішня структура таких груп не завжди є визначеною достатньо точно. Слова можуть бути членами іншої підгрупи на підставі схожості своїх значень або спорідненості означуваного явища дійсності.

Склад і кількість виокремлених лексико-семантичних груп значною мірою залежать від того, яка ознака береться за основу, а також, наскільки конкретним є здійснюваний аналіз.

Для офіційно-ділового стилю характерним є використання як абстрактних, так і конкретних значень загальноживаних нетермінологічних дієслів, при цьому вибір певних значень для таких дієслів завжди є закономірним та виходить, перш за все, з необхідності дотримуватись принципів однозначності, точності та емоційної нейтральності [Попович 1999, с. 40-43].

Найбільшу частину одноперекладних однозначних термінів в англійських текстах юридичного спрямування становлять термінологічні або нетермінологічні словосполучення. Вони, як вже зазначалось вище, можуть бути простими або складними. Виступаючи як окремі складові, елементи словосполучення можуть бути багатозначними та нетермінологічними, але в

певному поєднанні та у відповідному контексті вони являють собою термін, що має єдине значення та один «правильний» варіант перекладу.

Розглянемо приклади з фільму «The Judge», коли контекст впливає на переклад нетермінологічної системи слів [Мацак 2008, с. 169].

У реченні «*He was accused of trying to obtain a fiduciary advantage by getting involved in insider dealing*» нетермінологічне дієслово «*accused*» не може розглядатись як окрема лексична одиниця; важливе значення мають прийменник «*of*» та наступне словосполучення, що позначає вид порушення, у якому обвинувачується особа у даному випадку; разом із дієсловом вони утворюють термінологічне словосполучення. Переклад виконаний наступним чином: «Його звинувачували у спробі отримати неправомірну вигоду шляхом участі в здійсненні інсайдерської угоди».

Інший приклад – «*The company solicitor examined the contract very carefully, and eventually declared it irreconcilable*». Тут контекст речення підказує про необхідність уникати використання загальновідомого значення нетермінологічного дієслова «*to examine*» – «дослідити» – у прямому сенсі. З урахуванням цього переклад виглядає так: «Юрисконсульт компанії дуже уважно вивчив договір, і в підсумку визнав його недійсним».

Інший приклад знаходимо у такому реченні з кінокартини: «*After a terrible year, during which it lost almost £8 million, the company was declared insolvent*». Загальноживане значення нетермінологічного прикметника «*terrible*» – «страшний» – не є таким, що найбільш точно передає повний зміст речення. Тому перекладач використовує більш влучний варіант: «Після важкого року, протягом якого вона втратила майже 8 мільйонів фунтів стерлінгів, компанія була визнана неплатоспроможною».

Контекст є необхідним також у випадках, коли різні значення юридичного терміна належать до юридичної терміносистеми, та одне з цих значень належить до нетермінологічної лексики. Багатозначні терміни, які мають варіативність перекладу, у порівнянні з іншими типами термінів, тісно пов'язані з реченнями, у яких вони вживаються. Проте контекст майже ніколи

не обмежується одним реченням, а охоплює систему пов'язаних речень, абзац (систему абзаців), а іноді – текст у цілому. З цієї точки зору виокремлюють види контексту:

1) вузький контекст – одне речення;

2) широкий контекст – два і більше речень. Всередині контексту слід виділяти контекстуальні визначення, до яких відносять слова і терміни, що взаємодіють з багатозначним багатоперекладним терміном та допомагають зрозуміти його значення.

Контекстуальні визначення поділяються на типи в залежності від приналежності та способу здійснення функції:

1. Лексико-синтаксичні: лексичне оточення багатозначного багатоперекладного терміна з одного боку і його зв'язок з цими словами – з іншого.

2. Морфологічні: артиклі, прийменники та інші допоміжні частини мови, без яких не є можливим виявити, до якої частини мови належить багатозначний багатоперекладний термін; це є важливим моментом у процесі виявлення значення такого слова.

3. Визначення широкого контексту – лексико-фразове оточення багатозначного багатоперекладного терміна, значення якого знаходиться в органічному взаємозв'язку із системою слів, термінів та (або) речень, що створюють відповідний контекст.

Контекстуальні визначення з використанням слів (словосполучень) знаходяться в межах одного речення. Широкий контекст може охоплювати як попередні, так і наступні речення. Вони можуть бути представлені як термінологічною, так і загальноживаною (нетермінологічною) лексикою. При цьому одне і те саме слово може в одному випадку мати лексико-синтаксичне значення, в іншому – морфологічне, у третьому – широкого контексту [Сапальова 2011, с. 131].

Переклад нетермінологічної лексики у текстах юридичного спрямування за аналогією з перекладом термінів здійснюється різними способами,

здебільшого – за допомогою міжмовних трансформацій: лексичних, лексико-семантичних та лексико-граматичних. Правильний вибір того або іншого способу забезпечує найточнішу передачу значення відповідного слова, речення і тексту в цілому.

У випадку, коли відсутнє точне еквівалентне словникове значення нетермінологічної одиниці, а описовий переклад є недоречним, перекладачі звертаються до лексико-семантичних та лексико-граматичних прийомів перекладу [Крисанова 2010, с. 372-373]. Зокрема, до таких прийомів у разі перекладу тексту спеціалізованого, наприклад, юридичного спрямування відносять конкретизацію та генералізацію.

Конкретизація – процес, при якому одиниця більш широкого змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту. Цей прийом працює, тому що слова в англійській мові представляють собою, як правило, більш розгалужену семантичну структуру, аніж українські відповідники; переклад у такому разі містить більшу загрозу здійснення помилок, ніж переклад таких слів навпаки з української мови на англійську, тому що англійське слово може бути вжитим не в тому значенні, що призведе до істотної зміни змісту.

Через такі особливості англійської мови в українській мові виникає необхідність робити заміну слова або словосполучення, що мають більш широкий вибір значень в англійській мові, відповідним еквівалентом, який конкретизує значення згідно контексту або стилістичних вимог [Кікець 2018, с. 19-20].

Така заміна передбачає, у першу чергу, пошук синонімічного еквівалента у мові перекладу, який буде більш конкретно і стилістично виправдано передавати сенс відповідної лексичної одиниці. При перекладі юридичних текстів також застосовують прийом генералізації, що є обґрунтованим у випадках, коли міра інформаційної упорядкованості вихідного слова вища за міру інформаційної упорядкованості одиниці, що відповідає першій за змістом у мові перекладу.

Ще одним лексико-граматичним прийомом перекладу нетермінологічних одиниць у сучасній перекладацькій діяльності є метод компресії. Цей прийом передбачає більш компактне викладення думок за рахунок опущення зайвих елементів та позамовного контексту. Такий метод зазвичай застосовується перекладачами при перекладі галузевої лексики на рівні макро контексту; на мікрорівні компресія може призвести до не виправданого опущення частини лексичного значення відповідної одиниці [Левицький 2007, с. 42-45, 87-92].

До характерних особливостей юридичного мовлення, окрім вже охарактеризованих точності, об'єктивності та однозначності формулювань, послідовності та стриманості викладення думок, однорідності змісту, уникнення контрадикцій, недопустимості прогалин, тобто таких положень, що залишені без пояснення; відносять також відсутність образності при використанні загальноживаної нетермінологічної лексики [Матвєєва 2020, с. 28-30].

Чимало загальноживаних лексем у ході постійного використання в тих чи інших мовних випадках стає вузькоспеціалізованими, у тому числі юридичними термінами; так відбувається шляхом їх поєднання із залежним компонентом, який звужує їхнє значення, що, у свою чергу, сприяє розмежуванню значень терміна й слова нетермінологічної лексики. Внаслідок поєднання інваріантного значення загальноживаного слова зі спеціальним диференційним поняттям термін, що утворюється в результаті, отримує однозначне, точне наповнення у межах певної терміносистеми.

Одним із поширених способів термінотворення є метафорична термінологізація; при цьому аналогічний метонімічний процес також має місце. Мова йде про випадки, коли наслідок певного явища (процесу) позначається через саму його назву, суб'єкта дії або назву відповідної дії. Так, українське нетермінологічне слово «organization» може тлумачитись як:

- 1) утворення системи та її структурних елементів, де здійснюються управлінські процеси;
- 2) пошук виконавців, розподіл обов'язків і повноважень;

3) дотримання відповідної технології управління;

4) соціальна група, в якій існує функціональний поділ праці, спрямований на досягнення загальної мети (саме це значення утворено за моделлю «дія – наслідок дії»).

Інший приклад – англomовне нетермінологічне поняття «*supervision*», що перекладається, як правило, як загальноновживане поняття «нагляд». Останнє при цьому може мати декілька значень:

1) спостереження з метою перевірки, різновид контролю;

2) орган спостереження за процесами, явищами, діяльністю, групою людей тощо (модель «дія – суб'єкт дії»).

Нетермінологічне поняття «управління» являє собою:

1) особливий вид діяльності, спрямований на упорядкування і підвищення ефективності певної групи людей/певних дій, процесів тощо;

2) адміністративну установу або відділ певної організації, що здійснює управлінські функції щодо відокремленої галузі в рамках загальної діяльності (модель «дія – суб'єкт дії») [Краснопольська 2020, С. 98-100].

У практиці перекладацької діяльності провести чітку межу між термінологією і загальноновживаною нетермінологічною лексикою є досить складним завданням. Між цими групами розміщується так звана дифузна зона, у якій терміни перебувають у постійному коливанні між «ідеальними» вимогами (такі як однозначність, нейтральність, об'єктивність, відсутність синонімів тощо) і реальними умовами живої і динамічної лексичної системи [17, с. 236]. Саме у цій перехідній зоні відбувається активна взаємодія між термінами і так званими «нетермінами».

Унаслідок таких взаємодій відбуваються системні переходи понять з одних сфер в інші: із загальноновживаного номінативного фонду до сфери термінології (процес має назву «термінологізація») і із специфічних термінів до загальноновживаної лексики (детермінологізація).

Детермінологізація – один із найбільш інтенсивних процесів у розвитку сучасної лексико-семантичної системи. Вона зумовлена здебільшого позамовними чинниками:

- розвитком науково-технічного процесу;
- інтелектуалізацією суспільства;
- певним нівелюванням межі між спеціальними та неспеціальними текстами;
- взаємним впливом мовної та наукової картин світу [Вакулик 2016, с. 66].

Дослідники виявили пряму залежність між важливістю реалій у житті носіїв мови і проникненням термінів у загальноживану лексику. Детермінологізація відбувається, як правило, коли відповідний термін перекриває дефіцит у найменуванні та розкритті значення тих або інших об'єктів або відносин, таким чином займаючи порожню ланку у певному семантичному полі [Вербенец 2005, С. 57-58].

Залучення термінів до сфери неспеціалізованого широкого застосування зумовлює зниження рівня їхньої наукової точності, втрату ними декількох специфічних характеристик і, як наслідок – нівелювання їхнього статусу терміна. Зазначені особливості взаємодії термінологічної та нетермінологічної лексики призводять до того, що дослідники все менше бачать необхідність у їх розмежуванні.

На думку деяких дослідників, будь-яка мова для спеціальних цілей не може відокремитись від загальної мови як первинного коду, що є визначальним для кожної мовної спільноти. Звісно, терміни часто виникають зі «звичайних» слів і набувають специфічних характерних рис. Терміни дозволяють словам із загальноживаної нетермінологічної лексики набути конкретності і однозначності сприйняття, а також сприяють виявленню істотних ознак спеціальних понять. При цьому поняття може бути виражено як за допомогою загальноживаного слова або словосполучення, так і за допомогою певного терміна або їх сполучення [Кияк 2007, с. 105-107].

Отже, нами визначено, що у процесі перекладацької діяльності поняття із термінологічного і нетермінологічного словників можуть взаємодіяти певним чином, а також накладатись одне на одне. Тому важливим є аналіз шляхів формування юридичної термінологічної лексики. Основними серед існуючих вважаються наступні:

1. Термінологізація – процес використання у юридичному дискурсі загальноновживаних слів і надання їм специфічного конкретно-правового значення. Першим етапом означеного процесу є виявлення існуючого необхідного слова (сполучення слів) у нетермінологічній лексиці. Завершується цей процес, як правило, із остаточним засвоєнням відповідного нового терміна користувачами юридичної мови, під яким можна розуміти закріплення його в тексті нормативно-правового акта, використання його у правозастосовному акті або процесі, або застосування його у рамках наукового юридичного дискурса. Наприклад, саме через розглянуті етапи творення як термінологічного слова пройшли загальноновживані слова «річ», «майно», «діяння», «дія», «бездіяльність», «інтерес», «порушення» тощо.

2. Створення термінів представниками юридичної науки і практики. Такі терміни називають «чисто» юридичними термінами. До цієї групи належать такі широко вживані, але специфічно-юридичні терміни як: «джерело права» (автор Тіт Лівій), «право оперативного управління майном» (автор А.В.Венедиктов).

3. Транстермінологізація – використання спеціальних термінів неюридичного характеру, які належали до терміносистем інших специфічних галузей, та надання їм особливого конкретно-правового значення у юридичній галузі, наприклад, «санкція», «дискваліфікація» та ін. Виникнення юридичних термінів, таким чином запозичених з інших галузей людської діяльності, є результатом глобального взаємопроникнення наукових знань і виникнення у зв'язку з цим нових суспільних відносин і відповідно – нових галузей права [Кочан 2017, с. 96-99].

Водночас транстермінологізацію слід відрізнити від термінологічної міграції, яка полягає у тому, що термін застосовується в іншій галузі діяльності без зміни його значення і є тотожним у будь-якій галузі, не набуваючи специфічного вузького значення. Основною відмінністю терміна, який виник у результаті термінологічної міграції, є змістовна відповідність тому значенню, у якому він вживається в тій галузі, у якій він первісно виник.

4. Запозичення – сприйняття і засвоєння національною термінологічною системою елементів, які використовуються в іноземній специфічно-юридичній мові. Це процес, безперечно, є безупинним та його неможливо запобігти. Для юридичної термінології в цілому він має наслідком як позитивні, так і негативні явища. У випадку грамотної адаптації запозичені терміни органічно входять до юридичної термінологічної системи (наприклад, такі терміни в українській мові як «вексель», «сервітут», «контрагент» тощо). Проте так відбувається не завжди. Подекуди інтеграція нових термінів у національну юридичну мову призводить до надмірного і не завжди доречного вживання іншомовних термінів у текстах юридичного спрямування (наприклад, «пролонгація» замість «подовження», «контракт» замість «договір»). Негативним наслідком описаного процесу є також використання запозиченого терміна з неточним, недостатньо вузьким значенням.

5. Калькування (або гібридизація) – повне відтворення, буквальний переклад кожної частини іншомовного слова. Калька являє собою слово або сполучення слів, створені значущими мовними засобами за зразком слів і виразів іншої мови. Тобто у процесі калькування творення нових слів і виразів відбувається за допомогою копіювання лексико-семантичних та синтаксичних моделей іншої мови.

Так, складноскорочене слово «лікнеп» («ліквідація неписьменності») утворено калькуванням відповідного російського вислову «ликбез» («ликвидация безграмотности»). Калькування є результатом свідомої діяльності і має відтінок творчості. Інші приклади: «демократія» –

«народовладдя», «інтернаціональний» – «міжнародний» та ін. [Матвєєва 2020, с. 29-30].

Підводячи підсумки до розділу, слід зазначити про наступне. Причинами неточного (некоректного) перекладу юридичних текстів здебільшого виступають об'єктивні та суб'єктивні фактори, що впливають на вибір перекладачем того або іншого способу перекладу у кожному випадку.

Тексти юридичного спрямування в цілому характеризуються певними особливостями, що відрізняють їх серед текстів інших категорій. Зокрема, до цих особливостей відносять такі:

- насиченість спеціальною юридичною лексикою;
- використання загальноживаної лексики у специфічному, притаманному юридичній сфері, значенні;
- високий рівень значущості контексту (як широкого, так і вузького);
- значна кількість запозичень з латинської та французької мов, які часто не мають відповідників у інших мовах;
- певні стилістичні відхилення від загальнолітературних норм;
- широке використання дієслів, здебільшого – пасивних;
- застосування фразеологічних та ідіоматичних сполучень, специфічно властивих юридичній сфері.

Врахування цих та інших характерних особливостей текстів юридичного спрямування є важливим для запобігання негативним наслідкам неадекватного перекладу з однієї мови на іншу. Це також допомагає дотримуватись принципів однозначності, об'єктивності, відсутності емоційного забарвлення та оціночного навантаження, стислості та логічної обґрунтованості, що є значущими для текстів офіційно-ділового мовлення.

У практиці перекладацької діяльності розрізняють способи перекладу термінів та терміносполучень юридичного характеру. Основними з них вважають такі:

- 1) Пошук еквівалента.
- 2) Переклад за аналогією.

3) Транскодування.

4) Описовий переклад.

5) Лексичні трансформації, наприклад, компенсація, опущення, додавання, смисловий розвиток та ін.

Окрім цього, при перекладі багатокomпонентних термінів можуть застосовуватись спеціальні прийоми перекладу, як-то дослівне відтворення, використання родового відмінку або прийменникових конструкцій, формування групи пояснюючих слів, підбір синонімів у випадку безеквівалентності тощо.

Ці способи набувають особливо важливого значення у разі неоднозначних мовленнєвих ситуацій, наприклад, коли використовуються похідні, полісемантичні, безеквівалентні терміни та терміносполучення.

З метою забезпечення правильності і об'єктивності перекладу перекладач має не лише шукати найбільш адекватні відповідники в мові перекладу та пробувати інші способи перекладу, а також, при необхідності, конкретизувати (генералізувати) значення терміна, уникати синонімії, опускати зайві граматичні конструкції, враховувати історичний та культурний контекст, національні особливості країни, на мову якої перекладається текст, запобігати формуванню гендерних ознак для первісно гендерно нейтральних слів та їх сполучень, виходити із контексту, що застосовується для речень, абзаців, тексту в цілому.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження було розглянуто поняття та особливості юридичного тексту, визначено характерні риси та типи класифікації юридичних термінів, а також специфіку перекладацької діяльності щодо простих та складних, еквівалентних та безеквівалентних термінів юридичного характеру, а також понять нетермінологічної лексики з англійської мови на українську з урахуванням особливостей офіційно-ділового та художнього стилів.

Дослідження англомовної та україномовної юридичної термінології має велике значення не тільки в теоретичному, але і в практичному плані, що зумовлене нестачею навчальних посібників і словників для фахівців, характер роботи яких пов'язаний із застосуванням відповідної термінології, особливо, якщо мова йде про специфічну діяльність, як-то переклад тексту кінофільму.

У роботі проаналізовано основні способи перекладу англомовних термінів та терміносполучень на прикладі кінофільму «The Judge», а саме:

- переклад за допомогою підбору еквіваленту у мові, на яку перекладається термін: «*dealing*» (угода), «*contract*» (договір), «*relevant to the case*» (має відношення до справи), «*assault*» (напад), «*fraud*» (шахрайство);
- переклад з використанням аналогії: «*injunctions aimed*» (заборонні приписи), «*irreconcilable*» (недійсний), «*unanimous*» (одностайний).
- транскодування: «*insider*» (інсайдерська угода),
- описовий переклад: «*money laundering*» (відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом), «*manslaughter*» (ненавмисне вбивство);
- використання лексичних трансформацій (додавання, вилучення, заміна, перестановка): «*being equipped to steal*» (обладнання для крадіжки);
- переклад терміносполучень за допомогою родового відмінка: «*the company solicitor*» (юрисконсульт компанії), «*a company director*» (директор підприємства), «*an injunction is broken*» (у разі порушення судової заборони), «*committal proceedings*» (процедура ув'язнення);

– переклад терміносполучень з використанням прийменників: «*the documents produced were not considered relevant to the case*» (надані документи не були визнані такими, що мають відношення до справи), «*a pecuniary duty to the company he works for*» (матеріальну відповідальність перед підприємством, на якому він працює), «*makes him work in the factory to pay off the debt*» (змушує його працювати на фабриці, щоб віддати борг).

Особливості юридичної мови в англійській мові викликають складнощі в діяльності з передачі англомовних текстів юридичного спрямування на українську мову. Варто виділити труднощі, пов'язані зі специфічними характеристиками юридичних термінів і відмінностями обсягів змісту термінів-еквівалентів; ті, що виникають через розбіжність мовленнєвих, правових і культурних систем різних країн; викликані існуванням специфічних для окремо взятої системи термінів одиниць та відсутністю їх еквівалентів у іншій правовій системі.

Окрім того, перекладацька практика постійно виявляє розбіжності у граматичних, синтаксичних, морфологічних системах англійської та української мов, для згладжування яких перекладачі використовують певні трансформації та специфічні прийоми перекладу, як-то транскрибування, транслітерацію, калькування, а також постійно шукають шляхи удосконалення та спрощення процесу перекладу.

Вищезазначене викликає нагальну потребу в удосконаленні способів перекладу шляхом, перш за все, застосування різних трансформацій та комбінації прийомів перекладу для забезпечення найточнішого та коректного перекладу. Важливого значення при цьому у сучасному суспільстві набуває принцип гендерної нейтральності, дотримання якого гарантує коректність перекладу з точки зору збереження закладених у мові оригіналу засад.

Наступний спосіб удосконалення діяльності у сфері перекладу текстів юридичного характеру полягає в розмежуванні термінів і нетермінологічної лексики, що містить допоміжні поняття. Розмитість між термінами і нетермінами в мові оригіналу у практиці перекладу може призводити до

помилкового розуміння значення, закладеного при створенні мовленнєвого твору. Пов'язаною з цим є проблема безеквівалентних термінів, тобто таких, які не мають відповідного словникового аналогу у мові, на яку здійснюється переклад. У такому разі перекладач, як правило, застосовує описовий спосіб перекладу, для якого вкрай важливим є, у першу чергу, розуміння змісту терміна в мові оригіналу задля правильного його відображення в мові перекладу.

Тож перекладач при здійсненні діяльності має регулюватись, у першу чергу, умовами контексту, тим, які вихідні дані надає автор у реченнях та абзацах, що межують з відривком, що перекладається (вужький та широкий контекст). У зв'язку з цим як новітній спосіб перекладу пропонується здійснювати переклад змісту тексту та закладених у ньому основних ідей взагалі, і лише після цього – детальний переклад окремих термінів, терміносполучень, речень, складових частин тексту. Використання саме такого прийому допоможе, на нашу думку, запобігти викривленням при перекладі тих чи інших складних термінів або понять з нетермінологічної лексики. Специфічність перекладу фільмів юридичного спрямування пояснюється також поєднанням особливостей юридичного, офіційно-ділового і художнього стилів, що мають свої характерні риси і висувають особливі вимоги до перекладу, які подекуди можуть протирічити і мати розбіжності між собою. Для максимального збереження ідей, закладених автором художнього фільму, перекладачам пропонується виходити, у першу чергу, зі специфіки діяльності у сфері перекладу саме кінокартин з поступовим накладенням тих вимог, що ставляться до перекладу текстів спеціалізованого юридичного спрямування.

Подальші дослідження можуть полягати у створенні новітніх способів і прийомів перекладу для подолання викликів, що постають перед перекладачами у процесі здійснення перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва, 2007. 144 с.
2. Баранник Д. Х. Текст. Українська мова : Енциклопедія. К., 2000. 752с.
3. Дудик П. С. Стилiстика української мови: навч. посiб. К., 2005, 368 с.
4. Белянин В. П. Психолінгвістическі аспекти художественного тексту. Москва, 1988. 120 с.
5. Мосьпан Н. В. Поняття тексту в термінах семіотики: матеріали науково-практичної конференції молодих учених «Актуальні питання сучасної науки та практики» (15 листопада 2018 року). К., 2018. С. 535–537.
6. Лісовська А. О. Проблематика визначення поняття «текст» в наукових дослідженнях: збірник міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми філологічних наук, міжкультурної комунікації та перекладознавства в Україні та ЄС» (30-31 жовтня 2020 року). Венеція, Італія, 2020. С. 150–153.
7. Токарева Т. До проблеми поняття тексту і ролі заголовка тексту як його організуючого елементу. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Сер.: Філологічні науки. 2010. Вип. 89 (5). С. 62–67.
8. Husinec S. The Importance of Content Knowledge for Successful Legal Language Acquisition. *Research in Language*. 2011, vol. 9.1. P. 125–135.
9. Дерябіна А. А. Мова права як фахова мова. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. «Філологія». 2014. № 8. Т. 1. С. 81–84.
10. Лазарєв В. В. Поняття «юридична мова»: сучасні наукові інтерпретації. *Нове українське право*. 2021. Вип. 3. С. 194–197.

11. Стоянова Т. В. Проблеми класифікації юридичної термінології та її переклад. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2018. № 27. С. 189–196.
12. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семант. та соціолінгвіст. аспекти. К.: Вид. дім «KM Academia», 2000. 218 с.
13. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. – 2-е изд., перераб. и доп. Москва.: ИНФРА-М, 2002. 703 с.
14. Киселевич І. В. Класифікації англійських юридичних термінів: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Trends in the scientific development» (28 вересня–01 жовтня 2021 року), Ванкувер, Канада. 2021. С. 35-43
Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2018. № 27. С. 189–196.
15. Виландеберк А. А. Принципы и методы гармонизации терминологии на основе корпуса специальных параллельных текстов (на материале документов ООН): дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.21. Санкт-Петербург, 2005. 266 с.
16. Гусейнова К. С. Порівняльний аналіз юридичних термінів в англійській та українській мовах: можливості та перспективи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2021. № 52, том 2. С. 129–132.
17. Лутцева М. В. Англійська юридична термінологія та способи її перекладу на українську мову. *Вісник лінгвістичний. Серія: Лінгвістика та міжкультурна комунікація*. 2017. № 2-1. С. 110–113.
18. Безуглова О. А., Кузнецова А. А. Юридическая лексика на занятиях по английскому языку в языковом ВУЗе. *Филологические науки. Вопросы теории и практики, Грамота №4 (58)* 2016. С. 21–27.
19. Зеленська О. Деякі аспекти синонімії в англійській термінології кримінального права. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 6. С. 382–386.

20. Романюк О. В., Бялик В. Д. Етимологічне походження та історія розвитку англomовної юридичної термінології. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. С. 177–180.
21. Тахтарова С. С., Исхакова И. Д. Терминообразование в юридическом дискурсе: проблемы перевода. *Казанский вестник молодых ученых. Педагогические науки. Теоретические и практические вопросы современной лингвистики*. 2018. С. 52–55.
22. Герд А. С. Предмет и основные направления языковой лингвистики. *Прикладное языковедение*. 2016. №7. С. 68–90.
23. Лантюхова Н. Н., Загорovська О. В., Литвинова Т. А. Термін: визначення поняття та його суттєві прикмети. *Вісник ВІ ГПС*. 2013. №1 (6), С. 42–45.
24. Тихоненкова Д. Переклад фразеологічних зворотів англomовної юридичної терміносистеми українською мовою: збірник наукових праць «Роль іноземних мов у соціокультурному становленні особистості». К. 2021. С. 147–151.
25. Меренок М.Ф., Алешанова И.В. Практика чтения и перевода юридической литературы. М.: Лингва, 2003. 218 с.
26. Громовенко В. В., Одінцева О. О., Сологуб Л. В. Сучасні стратегії перекладу англomовного юридичного дискурсу. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. Вип. 1. С. 140–146.
27. Чернікова Л. Ф. Переклад як вид мовленнєвої діяльності. Особливості юридичного перекладу. *Культура народів Причорномор'я*. 2014. № 267. С.180–184.
28. Теорія перекладу: для студентів 3-4 курсів ф-ту «Референт-перекладач» спеціальності 035 Філологія (Переклад) / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу; авт.-упор. О. А. Кальниченко]. Харків: Вид-во НУА, 2017. Ч. 1. 64 с.

29. Переклад англomовної юридичної літератури: навчальний посібник. / Черноватий Л. М., Карабан В. І., Іванко Ю. П., Ліпко І. П. 3-тє видання, виправлене і доповнене. Вінниця: Нова Книга, 2006. 656 с.
30. Gozdz-Roszkowski S. Special Issue on Legal Terminology: Approaches and Applications. *Research in Language*. Vol. 9.1. 2011. 198 p.
31. Долинський Є. В. Особливості перекладу англійської юридичної термінології. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. пр.* Хмельницький: ХНУ, 2019. Вип. 17. С. 57–61..
32. Касяненко Д.С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: 10.02.16.– КНУ ім. Т. Шевченка. – К., 2011. 39 с.
33. Желясков В. Я. Труднощі й особливості перекладу текстів, що належать до галузі права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2015. №18, том 2. С. 126–128.
34. Грабар Т. В. Особливості перекладу англomовних складних юридичних термінів. *Наукові записки ХЕПУ*. 2013. № 1(14). С. 82–89.
35. Логінова Л. В., Осадча М. О. Особливості перекладу англійської юридичної термінології. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 21, том 2. С. 73–77.
36. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс: зб. наук. праць*. 2016. Вип. 4. С. 266–272.
37. Рябокінь Н. О., Шатковська Д. М. Особливості відтворення англomовних юридичних термінів в українських перекладах. *Збірник наукових праць «Нова філологія»*. 2020. № 80. Том 2. С. 205–209.
38. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Кривий Ріг, 2020. 172 с.

39. Черненко А. В. Юридичний переклад та лінгвокультурні фактори перекладу юридичного тексту. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. 2016. № 1(18). С. 89–94
40. Чухно Т. В. Лінгвостилістичні особливості термінологічних сполучень в англійській мові (На прикладі митного дискурсу). *Актуальні проблеми слов'янської філології*. – 2020. Вип. XXIII. Ч. 1. С. 471–478
41. Шумило І. І., Карпушина М. Г. Труднощі перекладу юридичних термінів англійської мови. *Молодий вчений*. 2017. Вип. 12. С. 275–278.
42. Сдобников В.В., Петрова О.В. Теория перевода. Н. Новгород, 2001. – 448 с.
43. Ковтун О. В. Особливості перекладу англійських авіаційних термінів українською мовою. Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: зб. наук. праць. К.: Аграр Медіа Груп, 2017. С. 193 –197.
44. Нестерович В. М. Проблеми перекладу юридичних термінів. *Право та управління XXI століття*. 2011. №2. С. 77–79.
45. Чухно Т. В. Лінгвостилістичні особливості термінологічних сполучень в англійській мові (На прикладі митного дискурсу). *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2020. Вип. XXIII. Ч. 1. С. 471– 478.
46. Томсон Г.В. Курс юридического перевода (гражданское и торговое право). М.: МГИМО, 2004
47. . Швейцер, А.Д. Теория перевода: (Статус, проблемы, аспекты). М., 1998. – 216 с.
48. Дейк Т., Кинч В. Стратегії розуміння зв'язного тексту. Нове в зарубіжній лінгвістиці. Вип. № 23. 2018. С. 153–211.
49. Овсяннік Р. П. Особливості англійської юридичної термінології в економічному дискурсі. Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах: матер. 2 наук.-метод. конф. викладачів іноз. мов вищих навч. закладів. Тернопіль. 2019. С. 142–146.
50. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М. 2004. – 56 с.

51. Гореликова С. Н. Природа термина и некоторые особенности терминообразования в английском языке. Вестник ОГУ. 2012. №6. – С. 35–41.
52. Барінова Є. Є. Науковий термін в сучасній художній літературі. Критика та семіотика. 2019. Вип. 15. С. 197–207.
53. Максименко Є. С. Національно-культурна специфіка номінації універсальних правових аспектів, що створює наукову картину світу в англійській та американській юридичній термінології. Мови професійної комунікації: матер. міжнар. наук. конф. Ч. 2016. С. 313–316.
54. Некрасова Т. П. Юридичні терміни в кіно. Мости. Журнал перекладачів. 2006. №2 (10). С. 42–44.
55. Скоромислова Н. В. Теоретичний аспект перекладу художніх фільмів. Вісник державного університету. Серія: Лінгвістика. 2010. №1. С. 153–156.
56. Литвинська С. В. Перспективні напрями розвитку української документознавчої термінології. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань*: зб. наук. пр. КНУКіМ. 2013. Вип. 7. С. 38–42
57. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: посіб. Київ: Парламентське вид-во, 2006. – 538 с.
58. Литвинська С. В. Явища полісемії, омонімії, синонімії й антонімії в текстах юридичних документів. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі*: матер. III Міжнар. наук. конф. Київ, 2020. С. 89–91.
59. Литвинська С. В. Явище синонімії в термінології документознавства. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань*: зб. наук. пр. КНУКіМ. 2011. Вип. 6. С. 45–50.
60. Назарева Є. В. Характерні риси кінотексту як форми художньої реальності. *Філологічні науки. Питання теорії і практики. Рецензований науковий журнал*. Вип. № 2 (56): в 2-х ч. Ч. 2. 2016. С. 95–98.
61. Швелідзе Л. Д., Мельник П. В. Юрислінгвістика: українсько-англійські еквіваленти юридичних термінів. *Науковий журнал «Вчені записки*

ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації». Том 30 (69) № 1. 2019. С. 170–175.

62. Нікіфорова С. М. Безеквівалентний переклад юридичної лексики в англійській і українській мовах. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. № 29. 2010. С. 138–141.

63. Ніколенко А. Г. Лексико-семантичний аспект багатоконпонентних термінів та їх переклад. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*: збірник наукових праць. № 16. 2009. С. 572–575.

64. Зінукова Н. В. Ділова документація англійською мовою: складання та переклад. Дніпропетровський ун-т економіки та права. Дніпропетровськ, 2006. 68 с.

65. Якименко В. Я. Англійські каламбури в російських і українських перекладах. Теорія і практика перекладу. К.:Вища школа, 1984. № 6. С. 65–68.

66. Попович Н. Г. Структурно-семантичні групи нетермінологічних дієслів у науковому тексті. *Культура народів Причорномор'я*, 1999, № 6. С. 39–44.

67. Мацак Ж. Г. Переклад термінів фінансової галузі українською мовою. *Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського*. Ч.1. 2008. Вип. 1 (48). С. 167–171.

68. Сапальова Н. Використання в українському перекладі науково-технічних термінів іншомовного походження. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 13. С. 129–133

69. Крисанова Т. А. Особливості перекладу англійських економічних термінів в умовах безеквівалентності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічна*. 2010. Вип. 14. С. 371–374.

70. Кікец І. Кікец Н. До питання про деякі труднощі при перекладі термінів і шляхи їх подолання. *Вісник державного університету «Львівська політехніка»*: 6-та міжнар. наук. конф. Львів: ЛВН, 2018. С. 18–22.

71. Левицький А. Е. Порівняльна грамати́ка англійської та української мов. К.: Освіта України, 2007. 136 с.

72. Матвєєва С. А. Лінгвістична реконструкція когнітивної терміноструктури Refugee/біженець в англо-українському корпусі: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. док. філолог. наук / спец. 10.02.17; 10.02.21. Київ, 2020, 36 с.

73. Краснопольська Н. Л., Краснопольська М. І. Українська термінологія менеджменту в аспекті семантичної деривації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2020. № 45. Т. 1. С. 98–101.

74. Вакулик І. І. Структурна організація новітніх термінів у контексті розвитку сучасної науки. *Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри*. 2016. С. 65–67.

75. Вербе́нець М. Б. Лексико-семантичні процеси в сучасній юридичній термінології. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2005. № 11. С. 54–65.

76. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 32. С. 104–108.

77. Кочан І. М. Українське термінознавство сьогодні. *Філологічні студії. Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 9. С. 93–101.

78. Матвєєва С. А. Юридичний термін у сучасному термінознавстві та юриспруденції. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 29. Т. 3. С. 27–31.

SUMMARY

The present paper is dedicated to the problems of translation activity in the process of translation of literary texts of legal nature from English into Ukrainian will be considered on the example of the movie "The Judge". In order to comprehensively cover this issue, the research will consist of the following subdivisions:

- analysis of signs, features, common and distinctive features of text categories and legal text and classification of legal terms, determination of ways and methods of formation of English legal terminology;

- consideration of the features and basic principles of translation of legal texts from English into Ukrainian;

- characterization of the specifics of translation of simple legal terms

- study of difficulties in adapting derivative terms and abbreviations of the legal sphere from English into Ukrainian;

- consideration of the issue of translation of non-terminological vocabulary of legal subjects.

The gradual movement through the above mentioned research issues will allow to deeply consider the relevant topic. In the process of the work, the methods and techniques of translating texts from English into Ukrainian will be identified and analyzed, as well as the difficulties faced by the translator in the process. In particular, the following translation methods will be considered: equivalent translation, lexical transformations (omission, addition, replacement of words), transcription; loan translation; descriptive translation, borrowing.

On the basis of the study, the ways of overcoming the analyzed difficulties by translators will be proposed, as well as possible options for improving translation activities in the areas related to both artistic and official business, highly specialized speech.

Key-words: *The Judge, loan translation, omission, equivalent translation, term, descriptive translation, transcription, borrowing*

